

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Flétna

DIPLOMOVÁ PRÁCE

VÝROBA FLÉTEN NA FOJTSKU

BcA. Jana Juričová

Vedoucí práce: **prof. Jiří Válek**

Oponent práce: **prof. Radomír Pivoda**

Datum obhajoby: **6.6.2019**

Přidělovaný akademický titul: **MgA.**

Praha, 2019

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

MUSIC AND DANCE FACULTY

Art of Music

Flute

MASTERS'S THESIS

FLUTE MANUFACTURING IN VOGTLAND

BcA. Jana Juričová

Thesis Advisor: **Prof. Jiří Válek**

Thesis Opponent: **Prof. Radomír Pivoda**

Date of thesis defense: **6.6.2019**

Academic title granted: **MgA.**

Prague, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

Výroba fléten na Fojtsku

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....

podpis studenta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Tato diplomová práce sleduje historický vývoj výroby fléten v oblasti s bohatou tradicí výroby hudebních nástrojů tzv. Musikwinkel v německém zemském okrese Vogtland v Sasku. Jedná se o historické území Fojtsko s přesahem do Čech.

V prvních kapitolách zkoumám souvislosti vzniku výroby hudebních nástrojů v Kraslicích, Lubech a v německých městech Markneukirchen, Klingenthal, Adorf, Schöneck a historii výroby fléten v tomto regionu. Dále uvádím jednotlivě významné výrobce fléten a současnou situaci. V oddíle o současné výrobě mi byly nápomocné informace získané přímo u výrobců v Markneukirchenu, Adorfu, Schönecku a Kraslicích.

Práci uzavírá kapitola o možnostech vzdělání v oboru Výroba hudebních nástrojů jak v České republice, tak ve Spolkové republice Německo.

Abstract

The diploma thesis follows the historical development of flute manufacture in a region with a rich tradition in manufacturing of musical instruments, so called *Musikwinkel*, which can be found in a German district Vogtland in Saxony. It is a historical region Vogtland which overlaps into the Czech lands.

In the initial chapters, I explore the connection between the origins of musical instrument manufactures in Kraslice and Luby and in German towns Markneukirchen, Klingenthal, Adorf, Schöneck, and the history of flute manufacturing in this region. Furthermore, I one by one introduce important flute manufacturers and the present situation of flute production industry. In the part concerned with current production, I used information gained straight from the manufacturers in Markneukirchen, Adorf, Schöneck and Kraslice.

The final chapter deals with the options of education in the branch of Musical Instrument Manufacturing both in the Czech Republic and the Federal Republic of Germany.

Obsah

Obsah	7
Úvod	9
1 Důležité pojmy	10
1.1 Fojtsko	10
1.2 Musikwinkel	12
2 Historie výroby hudebních nástrojů na Fojtsku	14
2.1 Kraslice	14
2.1.1 Vznik města Kraslice a jeho raná historie	14
2.1.2 Počátky výroby hudebních nástrojů v Kraslicích	15
2.1.3 Výroba dřevěných dechových nástrojů	16
2.1.4 Amati	17
2.2 Luby	19
2.2.1 Počátky výroby hudebních nástrojů	20
2.3 Výroba hudebních nástrojů ve Vogtlandu	21
2.3.1 Migrace obyvatel z českých zemí	21
2.3.2 Založení cechu houslařů v Markneukirchenu	22
2.3.3 Počátky výroby dřevěných dechových nástrojů	23
2.3.4 Výroba dřevěných dechových nástrojů na konci 18. století	25
2.3.5 Expanze výroby v 19. století a začátkem 20. století	26
2.3.6 Stagnace výroby dřevěných dechových nástrojů v 2. polovině 19. století a její překonání se vznikem továren	28
2.3.7 Firmy v oblasti Musikwinkel	29
2.3.8 Výroba ve 20. století	38
3 Současní výrobci fléten na Fojtsku	40
3.1 Hammig	40
3.1.1 Flétny August Richard Hammig	42
3.1.2 Flétny Philipp Hammig	42
3.1.3 Pikoly Hammig	43
3.2 Lederer	46
3.3 GEWA music GmbH	48
3.3.1 Modely fléten Armstrong	49
4 Srovnání českého a německého vzdělávacího systému v oboru výroba hudebních nástrojů	51

4.1	Český vzdělávací systém	51
4.2	Německý vzdělávací systém.....	53
	Seznam použitých pramenů a literatury.....	57
	Seznam obrázků.....	60

Úvod

Pocházím nejen z kraje lázeňského (Františkovy Lázně, Mariánské Lázně, Karlovy Vary a další), ale také z kraje s bohatou tradicí výroby hudebních nástrojů. Nejenže mě jako hráče na dechový nástroj lákala tradice výroby v Kraslicích, ale jako flétnistku mě zajímala výroba fléten a pikol světoznámé značky Hammig. V mojí práci se tedy zabývám historií vzniku výroby hudebních nástrojů v oblasti Krušných hor na české i německé straně a také mapuji současnou situaci.

V prvních kapitolách vysvětluji důležité pojmy jako Fojtsko, Vogtland či Musikwinkel a zkoumám souvislosti těchto pojmů s výrobou hudebních nástrojů. Zároveň se pomyslně snažím odstranit geopolitické hranice mezi Českem a Německem, protože tento kout byl odjakživa kulturně česko-německý.

Úplné počátky řemesla bychom našli v Kraslicích a později Lubech, takže část o historii začíná kapitolami o těchto městech, poté se v období protireformace s emigrujícími houslaři přesouváme na německou část Krušných hor. Tato co do obsahu největší kapitola sleduje vznik a vývoj výroby dřevěných dechových nástrojů ve Vogtlandu až do současnosti.

Poslední oddíl je věnován konkrétním producentům fléten, kteří v této oblasti ještě zbyly. Podrobněji i představuji modely fléten oněch tří výrobců.

1 Důležité pojmy

1.1 Fojtsko

Fojtsko (Vogtlandsko, německy Vogtland) je historické území nacházející se na pomezí německých států Sasko, Bavorsko a Durynsko a českého Chebska (Karlovarský kraj). Dostupné prameny o přesném vymezení se liší. Některé zdroje uvádějí, že historické Fojtsko v Čechách leželo pouze na území Ašského výběžku (česká i německá Wikipedie), jiné, že fojti vlastnili majetky na většině území Karlovarského kraje (Kolouchová).

Název Fojtsko, či německy Vogtland, vychází ze slova fojt (plurál fojtové, fojti). Výraz fojt byl užíván ve spojitosti s vysokými úřady. Ve feudálním zřízení byl fojt soudním úředníkem. V Římskoněmecké říši existovaly úřady jako říšský fojt - správce královských statků, zemský fojt - správce určitého území. Městský fojt zastával úřad představeného města - rychtáře. Slovo bylo převzato ze staroněmeckého slova Voit, Vogt. I slovo fojt má svůj prvotní původ v latině, a to v latinském slově (ad)vocatus = povoláný (Holub).

Historie

V roce 1122 se v historických zdrojích objevuje první fojt z Weidy Erkenbert z Weidy. Zřejmě kolem roku 1180 svěřil Fridrich I. Barbarossa pánům z Vidavy správu měst Vidava (Weidau), Gera, Plavno (Plauen) a Krajec (Greiz) a zároveň jim propůjčil fojtský titul (lat. advocatus). Od roku 1209 se pánové z Vidavy nazývají fojtové (první Jindřich III.) a od roku 1244 fojtové z Vidavy, Gery a Plavna. Postupná kolonizace a zároveň pokusy o legalizaci uzurpace (oslabení dynastie Štaufů) vyústily v podvrh, kdy byla 10. května 1232 vydána falešná listina, v níž císař Friedrich II. údajně uděluje Jindřichovi staršímu z Plavna městečka Aš a Selb. Tato protiprávnost jejich držby však nic nezměnila na jejich faktické vládě na Chebsku, která byla konečně v roce 1281 uznána Rudolfem Habsburským také právně. Fojtové dostali Aš a Selb do zástavy.

Roku 1254 uzavřeli tito fojtové s markrabětem Jindřichem z Míšně smlouvu o spojenectví, ve které vystupovali společně. Ve svém dokumentu fojtové píší o zemi markraběte (terra marchionis) v protikladu o „naší zemi“ (terra nostra).

Markrabě pro jejich území použil označení „terra advocatorum“, tedy země fojtů, Land der Vögte. V roce 1317 a později se pak objevovalo označení „woyte lande“ v různých obměnách, a poté se ustálilo na podobě Vogtland, která je poprvé doložena k roku 1343. Bez nadsázky lze tvrdit, že po roce 1254 vrcholilo působení fojtů na Chebsku. V této době byl totiž Jindřich starší z Weidy jmenován do nejvyšší funkce celé správy (v roce 1257 se stal zemským soudcem). 24. června 1329 vydává Ludvík Bavorský Vogtlandskou zlatou bulu, kde garantuje fojtům jejich samostatné panování.

Mezi léty 1354 až 1357 bojovali fojti v tzv. "Vogtlandské válce", při níž ztratili velkou část svých statků. Své majetky odevzdali v léno českému králi Janu Lucemburskému. Současně museli uznat Wettiny za zemské pány nad zbylým majetkem. Díky sepjetí s Habsburky se podařilo Jindřichovi IV. z Plavna udržet výhodné postavení, nicméně po jeho smrti v roce 1554 fojti začali klesat na významu a dokladem toho je i fakt, že byli titulováni jako "páni" (Kolouchová).

Současnost

Na části historického území Vogtland (Fojtsko) se nachází dnešní zemský okres Vogtland (německy Vogtlandkreis), který vznikl 1. ledna 1996 spojením zemských okresů Auerbach, Klingenthal, Oelsnitz (Olešnice), Reichenbach a Plauen (Plavno), a který je součástí Svobodného státu Sasko (Sachsen). Jeho hlavním městem je od 1. srpna 2008 Plavno, jež bylo do té doby samostatným městem.

Podle původního návrhu z roku 1992 měly vzniknout dva zemské okresy. Z okresů Plauen (Plavno), Oelsnitz (Olešnice) a z části okresu Klingenthal měl vzniknout „Elsterkreis“ (zemský okres Halštrov), a z okresů Auerbach, Reichenbach a druhé části okresu Klingenthal poté tzv. zemský okres „Göltzschtal“. Tento návrh zákona byl v roce 1993 přijat, ale kvůli protestům byl opět zrušen. Přijat a realizován byl až druhý návrh zákona z roku 1995, který navrhoval spojit všechny uvedené okresy do jednoho celku tak, aby vznikl jeden zemský okres s názvem Vogtland.

O Fojtsku v současné České republice nelze hovořit jako o území jasně vymezeném. Tento název se tedy vztahuje pouze na historické území na dnešním Chebsku a Sokolovsku a již se nepoužívá. Považuji však za důležité, jak

bude uvedeno v následujících kapitolách, zmínit historické souvislosti na tomto území v kontextu výroby hudebních nástrojů v Čechách a v dnešním Vogtlandu.

Obrázek 1: mapa Vogtlandu

Zdroj: <https://erlebniswelt-musikinstrumentenbau.de/en/>

1.2 Musikwinkel

Die Musikwinkel lze volně přeložit jako "hudební kout" a rozumí se tím oblast v dnešním okrese Vogtland v německé spolkové zemi Sasko (Sachsen), kde je po staletí zakořeněná tradice výroby hudebních nástrojů. Jedná se především o Markneukirchen, Erlbach, Klingenthal a Schönepack. Do II. světové války sem patřily i české Luby a Kraslice.

Termín Musikwinkel poprvé použil básník Max Schmerler ze Zwoty ve svých publikacích z let 1914 a 1923. Střediskem této oblasti je městečko Markneukirchen, kde vznikl v roce 1677 cech houslařů. Byli to exulanti z českých Kraslic, kteří byli za protireformace stíháni pro své náboženské vyznání.

V roce 2014 byla výroba hudebních nástrojů v **Markneukirchenu** a okolí zapsána na Celostátní seznam nemotného kulturního dědictví s příslibem zapsání na Seznam nemotného kulturního dědictví UNESCO.

V práci se budu dále zaměřovat pouze na oblast tohoto "hudebního kouta". Bylo by však krátkozraké vynechat i českou stranu neodmyslitelně náležící k této tradici, protože hranice dvou států nebyla v historii zdaleka vnímána tak striktně jako v dnešní době, neřkuli jako za vlády totalitního komunistického režimu. Například Chebsko bylo střídavě v državách římsko-německých pánů (Vohburkové, Štaufové) a teprve 4. října 1322 zásluhou Jana Lucemburského se natrvalo připojilo k Českému státu jako dědičná zástava. V dalších kapitolách o vzniku a vývoji výroby hudebních nástrojů se budu detailněji zabývat i Lubskem a Kraslickem, kde to vše začalo.

2 Historie výroby hudebních nástrojů na Fojtsku

2.1 Kraslice

Město Kraslice v okrese Sokolov leží v západní části Krušných hor a přímo sousedí s německým spolkovým státem Sasko. Vedle textilního průmyslu (Sametex) a výroby hudebních nástrojů (Amati-Denak) je známo jako středisko zimních sportů (Bublava, Stříbrná).

2.1.1 Vznik města Kraslice a jeho raná historie

Kraslický královský hrad zvaný Neuburg, o kterém historické prameny hovoří poprvé v roce 1272, patřil pánům z Plavna (fojtové) a byl postaven na významné kupecké stezce z Čech do Německa. Této stezce se říkalo "Zlatá cesta Erfurtská".

Ve 14. století dochází k velkému hospodářskému rozmachu, těžilo se olovo, cín, železná ruda a stříbro. Dne 15. srpna roku 1370 Kraslice navštívil Karel IV. a město povýšil na královské. V době husitských válek byly Kraslice ušetřeny, neboť stály stranou hlavních cest. Roku 1541 se staly Kraslice svobodným horním městem (Kajabová).

V 16. století byly tedy Kraslice prosperujícím městem, kam přicházeli hudebníci a také výrobci hudebních nástrojů, zřejmě mistři z Německa, kteří směřovali i do Prahy. Byli to většinou houslaři.

Jak uvádí Wernerová ve své diplomové práci o historii kraslicka, byly Kraslice za třicetileté války od nejhoršího ušetřeny. Tomu nahrála nejen poloha stranou veškerého dění, ale především fakt, že Kraslice patřily evangelickému rodu podléhající ochraně saského kurfiřta, který byl císařovým spojencem. Ovšem v období pobělohorském poznali obyvatelé naplno důsledky protireformace. V roce 1628 byl zavřen evangelický kostel a tamní kněží se usadili na území dnešního Klingenthalu. S nimi emigrovali i významní měšťané jako důlní podnikatelé, či houslaři.

Dalšímu poklesu hornické činnosti také přispělo vyplenění města polskými žoldnéři ve švédských službách tzv. Holkovci jezdcí v roce 1632 a také epidemie moru, která si vyžádala četných obětí.

2.1.2 Počátky výroby hudebních nástrojů v Kraslicích

Začátkům výroby smyčcových nástrojů nahrával i fakt, že v okolních lesích se nabízel dostatek materiálu.

Z období 17. století jsou známa jména výrobců houslí – Amati, Guarneri, Stradivari. Jako prvního výrobce hudebních nástrojů v Kraslicích – snad houslaře – uvádějí někteří novodobí autoři Johanna Artuse, který je v matrikách z roku 1610 zapsán jako „Kunstmaler und Instrumentalist“, a který zemřel někdy před rokem 1618, protože tehdy se již píše o jeho vdově (Fiala, Keller, Matějček).

Kotěšovec v Kraslické čítance uvádí první zmínku o výrobě houslí v Kraslicích již v roce 1610 (podle zápisu z matriky Johannes Artus, umělecký malíř instrumentalista). Avšak první bezpečně doložený houslař v Kraslicích je uváděn v matrice v roce 1631.

Dříve se slovo *Instrumentalist* nepřekládalo jako hudebník, neboli instrumentalista, ale právě jako výrobce hudebních nástrojů. Neznáme přesný původ Johanna Artuse a nevíme, jaké přesně bylo jeho povolání, proto je považován za první opěrný bod houslař (*ein Geigenmacher*) Melchior Lorenz. Jeho jméno se uvádí v matrikách již v roce 1631. Melchior Lorenz z Kraslic odešel roku 1641, kdy prodal svůj dům. Dalším houslařem v Kraslicích byl Bartolomeus Lippolt. V této době zde působilo i mnoho jiných houslařů, mezi nejznámější patřili syn zdejšího pastora Johann Gottfried, dále pak Georg Kutzdorfer a Johann Adam. Již v roce 1661 měli houslaři v Kraslicích vlastní houslařský cech (Kajabová).

Firma Amati - Denak s.r.o. uvádí na svých stránkách letopočet založení houslařského cechu v Kraslicích 1669.

Jak vidíme, určit spolehlivě všechna data není vůbec lehké a možná i téměř nemožné. Pro mou práci je ale mnohem důležitější fakt, že v Kraslicích se zrodila

výroba hudebních nástrojů dříve než v nedalekých Lubech (první dochovaný nástroj z roku 1664), neřkuli v sousedním německém Sasku (založení houslařského cechu rok (1677).

2.1.3 Výroba dřevěných dechových nástrojů

Prvním výrobcem dřevěných dechových nástrojů, které byly souhrnně označovány jako píšťaly (německý název Pfeifenmacherei – výroba píšťal), byl zřejmě **Josef Jan Anger**, který se objevuje v Kraslických matrikách kolem roku 1751. Po jeho smrti dílnu převzal jeho vnuk, taktéž Josef Anger, a objevují se další jména nástrojářů, jako například Josef Fischer, Anton Lausmann (jeho firma se udržela až do období první republiky), či Franz Höfer. Prvními známějšími výrobci nástrojů byli poté **Petr Ignaz Riedl** (1769 - 1821) a **Josef Ignaz Riedl**. K rozvoji přispělo též otevření hudební školy v roce 1864. V roce 1876 založili v Kraslicích bratři Josef, Richard a Julius Stowasserovi první továrnu pod názvem **Wenzel. Stowasser´s Söhne**. V tu dobu už vznikaly nástroje jak v drobných dílnách, tak větších továrnách.

V roce 1880 již byly v Kraslicích tři továrny se sto padesáti sedmi pracovníky, ve kterých působili již i studenti zmiňované hudební školy. Největší rozmach zažily Kraslice v roce 1913, kdy bylo otevřeno 9 továren na hudební nástroje. Z toho byla jedna továrna na harmoniky, dvě na dětské hudební nástroje, a samostatně působilo 157 menších výrobců. Nástroje se v tu dobu již hojně vyvážely do zahraničí, nejvíce do Spojených států Amerických, ale zákazníci byli prakticky z celého světa (Španělsko, Rusko, Turecko apod.).

Výrobu těžce poznamenala až 1. světová válka, kdy muži odcházeli na frontu a uzavíraly se hranice – nejvíce byl zasažen především vývoz. I přes to se brzy výroba podařila obnovit a v roce 1937 bylo v Kraslicích vyrobeno 98 896 kusů žesťových nástrojů, 13 772 kusů dřevěných dechových nástrojů a 4 553 kusů saxofonů. Nicméně druhá světová válka znamenala další velký výpadek výroby. Západ striktně odmítal nástroje vyrobené sudetskými Němci a továrny se musely navíc přeorientovat na výrobu zbraní a dalších potřeb využívaných ve válce. Mladí dělníci nakonec začali odcházet pracovat jinam. V Kraslicích tak na chvíli ustal nástrojařský život a kraj se potýkal mimo jiné i s velkou nezaměstnaností.

Mezi zaniklými firmami byly například dílny Vincenta Kohlerta, působící již od roku 1840, Antona Vernerera či Aloise Richtera.

Synové Vincenta Kohlerta, Rudolf, Daniel (který 9 let působil jako starosta Kraslic) a Franz, nicméně brzy rodinný podnik obnovili, a začali si říkat **V. Kohlert's Söhne**¹. Mimo výroby nástrojů na zakázku také vynalezli v roce 1900 nový systém klapek u saxofonů, tzv. Kohlert systém. Dílna se nebála experimentovat, a tak vznikaly i netypické nástroje, jako klarinet vyrobený z plexiskla či celokovový hoboj. Spolu s pomocí Aloise Háby sestrojili též čtvrttónový klarinet. Na druhou stranu však také vyráběli zdařilé kopie starších nástrojů – zobcových fléten, flageoletů² a czakanů³.

V letech 1858-1906 zaznamenala Kraslická výroba velké úspěchy. Firma **A. K. Hüttl**⁴ byla například vyznamenána na světové výstavě v Paříži v roce 1878. Později v roce 1906 se konala výstava nástrojů v Liberci, kde hudební hračky a dětské nástroje obdivoval i císař František Josef I.

2.1.4 Amati

V roce 1945 vzniklo družstvo nástrojářů se jménem Amati, do kterého vstoupili v podstatě všichni krasličtí výrobci. Podle zdrojů z roku 1947 vyráběli 181 druhů žesťových nástrojů a 54 typů dřevěných dechových, a vyváželi zboží do pětadvaceti zemí. Jen o rok později však družstvo zaniklo, a v důsledku politických změn vznikla nová firma České hudební nástroje se sídlem v Kraslicích. Její součástí byly i výroby v Brně, Hradci Králové či v Hořovicích. Kvůli nedostatku pracovních sil zde byly tendence přestěhovat závod jinam, a skutečně se tak po dvou letech stalo. Přibližně rok fungovala výroba v Sedlčanech, nicméně po nátlaku obyvatel Kraslic se brzy stěhovala zpět.

---

¹ Synové V. Kohlerta

² dechový nástroj z rodiny zobcových fléten

³ dřevěný dechový nástroj podobný zobcové flétně, populární ve Vídni v 19. století

⁴ Továrnu založil Anton Konrad Hüttl (1852 - 1920) v roce 1877 (vyráběly se zde především žesťové nástroje). Dne 28. srpna 1905 byla v dnešní Dukelské ulici (tehdejší Kaiserstrasse) postavena nová továrna s přílehlou administrativní budovou. V roce 1914 čítala firma přes sto zaměstnanců. Stará továrna Hüttlovy firmy v ulici 5. května (dříve Hübelpeint) vyhořela 9. března 1911. Syn A. K. Hüttla - Anton Richard se narodil 13. června 1889 v Kraslicích. Vzdělání získal v Anglii a rozšířil výrobu ještě o smyčcové a bicí nástroje. V roce 1935 zaměstnával 380 dělníků přímo v továrně a další dělníky zaměstnával v domácí výrobě (počet dělníků nebyl uveden) (Liebigová).

Zároveň se 1. ledna roku 1950 opět závod vrátil ke jménu Amati, a byl uzákoněn jako samostatný podnik.

Na konci padesátých let bylo založeno oddělení mistrovských nástrojů, kde pracovali ti nejlepší nástrojáři, a pomohli výrazně zvyšovat úroveň výrobků. Bylo zde také zavedeno speciální hydraulické tvarování tubusů stavebnicovým systémem, a firma byla známa nejvíce pro své dechové dřevěné i žesťové nástroje.

Dne 1. 1. 1989 se firma stala státním podnikem a dodávala nástroje například do Janáčkovy filharmonie v Ostravě, Moravské filharmonie v Olomouci, Filharmonie v Brně, Lázeňského orchestru Mariánské Lázně, Národního divadla, či Konzervatoře v Praze. Postupem času se také Amati zaměřila výhradně na dechové nástroje.

Dne 1. října 1992 byl schválen privatizační projekt a novým majitelem Amati Kraslice a dalších závodů tehdejšího podniku ČHN se stala společnost s ručením omezeným DENAK (Dechové nástroje Kraslice). Společnost tvořilo pět vedoucích pracovníků podniku a dva pracovníci exportní firmy TM centrum. Pracovní značka nástrojů zůstala stejná, a tak stále fungoval název Amati Kraslice (Liebigová).

Dnes má firma **Amati - Denak**, s.r.o. zhruba 200 zaměstnanců, jejich počet se ale snižuje. Tento fakt je reakce na trend, který je v tomto oboru bohužel běžný. Posledního výrobce dřevěných dechových nástrojů u nás válčují levné nástroje z Asie a také mnohem větší kvalita nástrojů jiných firem z celého světa. V současné době lze koupit klarinety, saxofony, hoboje a fagoty. Flétny kraslická továrna nevyrábí již 8 let.

Obrázek 2: logo Amati

Zdroj:

https://www.google.com/search?tbm=isch&sa=1&ei=J7vGXKNF1dHGA4Ptn-gM&q=amati+logo&oq=amati+logo&gs_l=img.3..0.10592.11242..11451...0.0..0.77.353.5.....1....1..gws-wiz-img.....0i30j0i8i30j0i24.VzQLLQjOvZE#imgrc=clGTrIz7tNcHM:

2.2 Luby

Luby u Chebu (dříve Schönbach) jsou město v Karlovarském kraji, které je vzdálené zhruba 20 km severně od Chebu a které je známé svou tradicí výroby strunných hudebních nástrojů.

Lubský újezd byl osídlen pravděpodobně mezi roky 1100 až 1140. Celkem poklidné středověké městečko zprvu pod správou waldsassenských⁵ cisterciáků a poté v majetku značného množství pánů (Šlikové, fojtové z Plavna, Jindřich z Písnice a další) zažívá svůj rozmach v 16. století, kdy díky hornictví přestávají být Luby izolovaným a neznámým místem. Roku 1520 se v Horních Lubech otevírají doly na těžbu rtuti.

---

⁵ Waldsassen - bavorské klášterní město vzdálené 10 km od Chebu

2.2.1 Počátky výroby hudebních nástrojů

Kolem roku 1563 zde nalézáme již šest těžebních jam, na kterých pracuje přes 200 horníků. Rozhodující finanční podíl na těžbě rumělky získávají norimberští obchodníci a dochází k přímému obchodnímu styku s Norimberkem a celým Bavorskem. V této souvislosti lze stejně jako v blízkých Kraslicích, které již byly v této době kvetoucím městem, pevně předpokládat, že společně s cizími horníky přicházeli do Lubů i hudebníci a první výrobci hudebních nástrojů. Vzhledem k těmto předpokladům a okolnostem můžeme pak skutečně klást vlastní počátky houslařské výroby na Lubsku do období 2. poloviny 16. století (Pátek).

V důsledku poklesu těžby a po pustošivé třicetileté válce se naskytl obyvatelům Lubů naděje na obživu s výrobou hudebních nástrojů. Skutečnost, že je nepravděpodobné, aby nejistota z válečných útrap dala za vznik téměř neznámému řemeslu, poukazuje na to, že počátek výroby hudebních nástrojů na Lubsku sahá dále než do dob poklesu těžby a třicetileté války.

Přesné datum vzniku cechu, tak jak ho známe u mladších středisek na německé části Krušných hor - Klingenthalu a Markneukirchenu, bohužel nejde přesně určit, avšak fakt, že v průběhu 17. století v Lubech existoval houslařský cech, potvrzuje viola **Johanna Adama Pöpela** s rokem výroby 1664, která je vystavena v Germánském muzeu v Norimberku. Tato viola má uvedeno jako místo vzniku Bruck (dnes osada Mostek), vesničku administrativně náležící k Lubům.

J. A. Pöpel jako první známý houslař Lubska je pro nás i důležitou postavou pro doložení přímé vazby s houslařstvím markneukirchenským a zároveň důležitou podporou názoru, že lubský cechovní řád mohl skutečně být oním hledaným vzorem pro pozdější cech v Markneukirchenu (Pátek).

Jak budu podrobněji popisovat v dalších kapitolách, v období protireformace emigrovalo na 150 000 protestantů z českých zemí. Německý časopis Historikus Vogtland uvádí, že 80 000 z těchto sto padesáti tisíc se usídlilo v Sasku. Mezi těmito lidmi byli samozřejmě i výrobci hudebních nástrojů.

V německém Markneukirchenu, dodnes světově významném centru výroby, založilo 12 houslařů 6. 3. 1677 cechovní řád, jehož 16 artikulí bylo sestaveno podle vzoru houslařského cechu v Lubech (Pátek).

Jeden z dvanácti zakladatelů cechu v Markneukirchenu byl i lubský exulant Johann Adam Pöpel, první známý výrobce houslí v Lubech.

Protože se moje práce se zaměřuje na výrobu dřevěných dechových nástrojů, potažmo fléten, nebudu dále zmiňovat historii výroby hudebních nástrojů na lubsku. Tato oblast se totiž proslavila výrobou strunných nástrojů a příslušenství (strun či smyčců), ale také výrobou harmonik (továrna J. Köhlera). Bylo by chybné myslet si, že dechové nástroje se v Lubech vůbec nevyráběly, ale množství vyrobených fléten je v poměru ke strunným nástrojům téměř zanedbatelné.

Například zpráva o stavu produkce pro rok 1887 uvádí, že bylo vyrobeno:

105 834 tuctů strun

4 800 houslových smyčců

3 000 pouzder na housle a citery

2 000 různých dechových nástrojů

2 000 signálních trubek

1 750 klarinetů

1 200 fléten

Mnohem zásadnější byla výroba dechových nástrojů v nedalekých Kraslicích, čemuž napomáhal i fakt, že v tamních dolech se ukrýval dostatek surovin pro výrobu nedřevěných hudebních nástrojů (hutě v Kraslicích, Stříbrná, Oloví, Tisová).

2.3 Výroba hudebních nástrojů ve Vogtlandu

2.3.1 Migrace obyvatel z českých zemí

Jak jsem již zmínila v předchozích kapitolách, v důsledku rekatolizace prchaly tisíce obyvatel z habsburských zemí na západ a sever do protestanských zemí. Tato migrace probíhala v různých vlnách. Se začátkem třicetileté války v roce 1618 se zvyšuje počet emigrujících obyvatel, prchají především luteráni a kalvinisté. Ovšem s vydáním ediktu "Obnovené zřízení zemské" římským císařem a českým králem Ferdinandem II. Habsburským v roce 1627, kde se zrušila

dosavadní tradice českého stavovského státu, se České království stalo součástí absolutistické Habsburské monarchie. Jediným povoleným náboženstvím bylo římské katolictví. Tím začala největší vlna migrace z českých zemí.

V této době přicházeli do německého pohraničí pronásledovaní zejména z města Cheb a celého chebska. Na Vánoce 1627 byl zavřen pro evangelické bohoslužby chebský kostel. Duchovní museli bez rozloučení opustit město a okolní vesnice. Lidé směřovali přes hranice do Saska a Bavorska, aby uzavírali sňatky a nechávali křtít své děti.

Mezi léty 1655 a 1680 ještě zesílil proud českých exulantů ze severozápadních Čech především z panství Kraslice. To mělo za důsledek, že krasličtí a lubští houslaři přinesli do Vogtlandu své řemeslo (Krone).

Nejenže se exulanti usidlovali již v existujících vesnicích (Markneukirchen, Klingenthal, Plauen, Reichenbach a další), ale i zakládali vesnice nové. Například Zwota se svými železnými hutěmi a kovárnami vznikla díky českým přistěhovalcům. Na Fastenbergu v západním krušnohoří založily hornické rodiny z Horní Blatné roku 1654 město, které pojmenovaly Johannegeorgenstadt.

2.3.2 Založení cechu houslařů v Markneukirchenu

Houslaři z Kraslic a okolí se usadili nejdříve v bližším Klingenthalu (necelých 6 km od Kraslic), poté se dostali také do většího, v té době už města, Neukirchenu (později Markneukirchen). V roce 1658 je v Markneukirchenu zmiňován první houslař-exulant. Nástroje se vyráběly a vyrábějí i v celé oblasti "Musikwinkel", ale z Klingenthalu a Markneukirchenu se stala světová střediska pro výrobu hudebních nástrojů, jak je tomu dodnes.

S přílivem protestantů přišlo v průběhu 17. století (především po roce 1627) také 12 houslařů, kteří založili 8. března 1677 v Markneukirchenu houslařský cech. Jako vzor jim sloužily cechovní listiny houslařských cechů v Kraslicích a Lubech.

Jako zakladatelé byli uváděni tito mistři houslaři:

Christian Reichelt, Caspar Schönfelder, Johann Caspar Reichelt, Johann Georg Poller, Caspar Hopf aus Klingenthal, Johann Schönfelde, Johann Gottfried Götzl,

Johann Adam Kurzendörfer, Johann Adam Pöpel, Johann Georg Schönfeld, David Ruprecht a Simon Schönfeld.

Housle vyhotovené v Markneukirchenu byly tenkrát spíše než pro virtuosy určené pro širokou hráčskou veřejnost. Houslaři produkovali především nástroje cenově dostupné. Mistři museli uspokojit poptávku po nástrojích do orchestrů, dvorních kapel, ale také do kostelů, či škol. Tyto nástroje musely být nejen dobře znějící kvalitní nástroje, ale musely být i cenově dostupné.

Tento rozkvět výroby smyčcových nástrojů s sebou také přinesl poptávku po příslušenství. 103 let po založení cechu houslařů zakládají svůj cech v roce 1780 i výrobci strun.

Výrobci však nezůstávali v oblasti "Musikwinkel" zcela izolováni. Nové zkušenosti sbírali učni na cestách. Tak mohla každá generace přinést nové poznatky a pracovní postupy a tím se zajistilo dobré podhoubí pro výrobu jiných nástrojových skupin nejen z rodiny smyčcových nástrojů. V 18. století se ve Vogtlandu začíná s výrobou dechových nástrojů.

2.3.3 Počátky výroby dřevěných dechových nástrojů

Markneukirchen

Weller ve své knize uvádí, že "o začátku výroby dřevěných dechových nástrojů ve Vogtlandu existuje více částečně navzájem si protiřečících názorů. Doposud známé souvislosti byly uváděny v minulosti v regionálně historických pramenech, v dalších publikacích jsou ale tato fakta pouze nedostatečně hodnocena a interpretována. Z tohoto důvodu existují tři verze vzniku výroby dřevěných nástrojů ve Vogtlandu:

1. možná spojitost se soustružnickým řemeslem od roku 1810
2. od roku 1729 kombinace povolání houslař a výrobce píšťal
3. počátek profesionální výroby dřevěných dechových nástrojů Johannem Georgem Gütterem v Markneukirchenu po roce 1770".

V prvním případě se jedná o spojitost potřeby soustružit ladící kolíky a žaludy⁶ pro smyčcové nástroje. Tato dvě povolání k sobě neodmyslitelně patří. Na konci 18. století tedy spíše než o výrobci dřevěných dechových nástrojů hovoříme jako o uměleckém soustružníkovi. Protože klapková mechanika dřevěných dechových nástrojů byla před vynálezem Boehmova systému⁷ dosti primitivní, předpokládá tato teorie vzniku výroby dřevěných dechových nástrojů, že první výrobci byli právě tito "umělečtí soustružníci". Těmito průkopníky ve Vogtlandu byli řemeslníci rodiny Klemm, Johann Gottfried Frank, či zmiňovaný Johann Georg Gütter.

Ještě dnes je ve Vogtlandu označení výrobce píšťal chápáno jako hovorové synonymum pro výrobce dřevěných hudebních nástrojů. Označení výrobce píšťal ve smyslu výrobce dřevěných dechových nástrojů je ale mnohem starší než kdy je zmiňováno v oblasti "Musikwinkel". Již v 15. století nalezneme v pramenech informace o výrobcích ve městě Nürnberg (Norimberk) a Berchtesgaden. V saském Schönecku známe jméno **Nicol Kolbe** (1656-1725), jež je zmíněno v křestním listu jeho dcery z roku 1729, a který je označován jako houslař a výrobce píšťal.

Podle kronik byl **Johann Georg Gütter** (1752-1826) první profesionální výrobce dřevěných dechových nástrojů v Markneukirchenu. Termín profesionální ale znamená, že to byl první v řemeslu vyučený mistr, který vyráběl nástroje od fléten až po fagoty. Lze tedy předpokládat, že výrobců zabývajících se tímto oborem bylo v době před Gütterem více, jen o nich z pramenů nevíme. Nejen vědec Erich Wild ve své publikaci, ale i Friedrich August Crasselt uvádějí, že Gütter se učil řemeslu v Hofu a Lipsku (Leipzig). Po roce 1772, poté co se úspěšně v Markneukirchenu etabloval, zaměstnával první učně, mezi nimi například později pro výrobu fléten nesmírně důležitého **Christiana Gottloba Hammiga I.** Tento Hammig byl první z rodu výrobců fléten, jež své řemeslo dědí z otce na syna dodnes. Dalšími prvními učni byli **Johann Gottfried Liebel**, **Johann Georg Otto**.

---

⁶ kolík, který drží struník

⁷ klapkový systém vyvinutý flétnistou Theobaldem Boehmem (Böhmem) mezi lety 1831 a 1847

2.3.4 Výroba dřevěných dechových nástrojů na konci 18. století

Počátky výroby dřevěných dechových nástrojů ve Vogtlandu nebyly jednoduché a mnoho výrobců se vedle tohoto řemesla živilo především zemědělstvím. Protože výroba nástrojů sebou nesla vysoké výrobní náklady (materiál, kování apod.), bylo až do 19. století nereálné získávat zdroj obživy pouze z výroby hudebních nástrojů. Většina obyvatel v té době ještě v Neukirchenu vlastnila půdu a hospodářská zvířata a vedle toho si přivydělávala jako nástrojař.

S rozšířením symfonických orchestrů a vznikem dechových kapel, se objevovaly i nové hudební nástroje a rapidně vzrůstala poptávka po nástrojích, které by byly všestranně použitelné (kostel, tancovačka, apod.), a které by byly za rozumnou cenu.

Zřetelně o této skutečnosti hovoří čísla. Weller srovnává sezóny 1783/84 a 1797/98 a například zatímco z pikol se v letech 1783/84 vyrobil pouze jeden kus, v letech 1797/98 jich bylo už 104. Fléten se vyrobilo 1783/84 42 kusů a o čtrnáct let později 587.

Na konci 18. století tedy výroba dosáhla kvantitativně, ale i kvalitativně úrovně o dvacet let starší výroby žesťových nástrojů. Tento obrovský rozmach byl ale možný pouze díky odpovídající poptávce a velmi rychlé reakci etablovaných výrobců dřevěných dechových nástrojů. 26. května 1797 zakládají mistři "**Gesellschaft musicalischer Instrumenten-Mechanici**" (volně přeloženo jako Společnost výrobců hudebních nástrojů). Jako zakládající členové jsou uváděni Johann Georg Eschenbach I., Johann Gottfried Eschenbach III., Christian Gottfried Glier, Johann Friedrich Voigt, Christian Gottlob Hammig I. a Johann Georg Otto (4 výrobci žesťových a 2 dechových nástrojů). V roce 1798 měla Společnost 7 výrobců dřevěných dechových nástrojů. V roce 1887 vznikl první oficiální cech vogtlandských výrobců dechových nástrojů.

Adorf

Prvním výrobcem dřevěných dechových nástrojů ve vesničce Adorf, ležící západně od Markneukirchenu, byl podle všeho Johann Gottfried Liebel (1760-1808). Nemohl se učit u nikoho jiného než Johanna Georga Güttera. Ještě starším výrobcem byl Johannes (Johann) Jehring (1744-1825), který ale do Adorfu přišel z nedaleké Regnitzlosau až v roce 1806. Tento výrobce se na rozdíl

od Güttera či Hammiga k řemeslu dostává jako tradiční houslař-výrobce píšťal. V Adorfu se vyrábělo více dřevěných než žesťových dechových nástrojů.

Klingenthal

Johann Christop Köhler, bývalý horník a později obchodník s hudebními nástroji, se sice jako první zabýval výrobou píšťal jako autodidakt, prvním profesionálním výrobcem však byl v Klingenthalu, městečku na hranicích s Českem, Johann Friedrich Jehring. V řemeslu pokračovali i jeho synové a v roce 1828 pracovalo v Klingenthalu a okolí na 34 mistrů v oboru dřevěných nástrojů a 15 v žesťových.

Schöneck

Spíše než výrobou hudebních nástrojů je toto město známé díky sportovnímu vyžití. Je totiž nejvýše položeným městem ve Vogtlandu a v zimě sem míří lidé za sjezdovým i běžeckým lyžováním. Nás bude zajímat později, protože zde sídlí jeden z posledních současných výrobců fléten v oblasti "Musikwinkel" Michael Lederer.

V 18. století se v Schönecku vyráběly především smyčcové nástroje. Specializace na dřevěné dechové nástroje přichází až od poloviny 19. století. Mezi první mistry v této době řadíme Friedricha Augusta Lederera (1839-1922), předka zmiňovaného současného výrobce fléten. Jeho firma založená roku 1893 nesla název "Fr. Aug. Lederer Söhne".

V okolí Markneukirchenu bylo kvůli přísným cechovním podmínkám málo výrobců hudebních nástrojů. Postupem času díky působení především Johanna Friedricha Wurlitzera (1801-1878) a jeho učně Carla Georga Adlera (1787-1842) se Erlbach a Wernitzgrün stal před branami 20. století centry produkce dřevěných dechových nástrojů. Ze 150ti členů cechu výrobců dřev bylo v letech 1938/39 48 v Erlbachu a 22 ve Wernitzgrünu.

2.3.5 Expanze výroby v 19. století a začátkem 20. století

Trend v rozmachu produkce výroby dechových nástrojů pokračuje v "Hudebním koutu" i v průběhu 19. století. Tomuto i výrazně napomáhá vznik nových nástrojů jako například saxofonu. Ten si nechal Adolphe Sax patentovat 28. června 1846. V trojúhelníku Markneukirchen - Klingenthal - Kraslice se poprvé

saxofon začal vyrábět v letech 1900/1901. Zhruba 60 let poté, co byl vynalezen, ho uvedl do výroby továrník Oscar Adler. Světového významu však dosáhly nástroje kraslické značky **Julius Keilwerth**. Další pozitivní přínos znamenala také revoluce v mechanice dřevěných dechových nástrojů vynalezená **Theobaldem Böhmem**. Tento systém si nechal Böhm patentovat v roce 1847.

Kolem roku 1870 se v této oblasti vyrobilo na 150 000 houslí, nemluvě o ostatních nástrojích, jako například foukacích harmonikách v Klingenthalu. To vyneslo tento region mezi největší výrobce světa. Světového věhlasu by ale výrobci nedosáhli bez obchodníků.

Do konce roku 1920 vystoupal počet zaměstnanců ve výrobě hudebních nástrojů na více než 11 000. Často vydělávali tito prodejci více než samotní výrobci. V Markneukirchenu bylo toto dělení práce mezi řemeslníky a obchodníky spravedlivé. Jinak tomu ale bylo na české straně, tam žili výrobci na hranici chudoby (Kirchhof).

Právě obchodníci měli ony rozhodující kontakty, které vogtlandské nástroje přinesly světu. Aby se ulehčil export přes oceán, vznikl na konci 19. století v Markneukirchenu americký konsulát.

Vlastně i díky Boehmově systému se postupně rozdělovala práce při výrobě dřevěných dechových nástrojů. Stále více řemeslníků se specializovalo na produkci klapek a různých příslušenství. Tento trend přichází kolem roku 1850. Stejně jako v Kraslicích vznikaly tedy tyto polotovary v domácích podmínkách a teprve mistr zhotovil celý nástroj jako výsledný produkt. V seznámech výrobců lze v první třetině 20. století nalézt 14 oficiálních výrobců klapkové mechaniky. V 19. století se také výrobci soustředili na klarinetové plátky a hubičky, stejně tak i na hobojové a fagotové strojky. Ještě na přelomu 19. a 20. století si mnozí hráči vyráběli plátky sami. Profesionální zabezpečení však zajišťovala jména jako Karl Friedrich Kurzenberger, Johann Adam Meyer a Robert Schuster. Od roku 1922 firma Maxe Meyera vyrábí jak klarinetové, tak i saxofonové plátky (i dnes známe firmu Meyer jako výrobce hubiček pro klarinety a saxofony).

2.3.6 Stagnace výroby dřevěných dechových nástrojů v 2. polovině 19. století a její překonání se vznikem továren

Podle nařízení saského ministerstva vnitra byla zřízena v roce 1875 komise hráčů Staatskapelle Dresden, jejíž předsedové byli dvorní varhaník **Theodor Berthold** a komorní hráč **Moritz Fürstenau**. Ti po návštěvě Markneukirchenu a Klingenthalu zjistili, že ač se po polovině 19. století zvýšila produkce dřevěných nástrojů, zároveň se snížila kvalita výsledných produktů. Tento jev se dá vysvětlit jedinečně jako důsledek násobně větší poptávky žesťových nástrojů díky rozšíření vojenských kapel, kde se neuplatňovaly nástroje dvouplátkové. Oproti tomu se vyráběly v Markneukirchenu velmi dobré flétny a klarinety. Jako doporučeníhodné navrhli tyto výrobce:

Johann Friedrich Paulus - flétny

Wilhelm August Mönnig - flétny a klarinety

August Hermann Penzel - klarinety

Ferdinand Steiniger - klarinety

Robert Schuster - vedle hobojů také flétny, klarinety a fagoty

bratři **Pragerovi** - klarinety

August Wilhelm Schulze - klarinety

Dalším bodem drážďanského posudku byla také snaha o sjednocení ladění. Především nástroje určené k exportu musely být vyrobeny v ladění podle kulturních zvyklostí v dané oblasti. I přestože bylo na mezinárodních konferencích v letech 1885 (435 Hz) a 1939 (440 Hz) určené obecné ladění, výrobci se nepřizpůsobovali příliš flexibilně. Ještě ve 30. letech 20. století uvádějí katalogy vedle normálního ladění také americké, vídeňské, vysoké anglické, vysoké vídeňské, či vysoké pražské.

Těžištěm výroby byly především flétny, v letech 1872-74 s ročním průměrem 17 000 kusů. Dále se vyráběly pikoly, relativně vysoké číslo flažoletů, klarinety a o dost méně hobojů a fagotů. Jako materiály zmiňují Berthold a Fürstenau

javorové, bukové, zimostřázové, cocuswood⁸ ebenové a grenadilové dřevo. Mimoto se vyráběly flétny z niklu nebo mosazi. Pro náročnější zákazníky se zhotovovaly nástroje se stříbrnou mechanikou.

Jak jsem zmiňovala výše, s příchodem Boehmova systému se měnily technologické postupy při výrobě. Tato revoluce se však do Vogtlandu dostala relativně pozdě (až po smrti samotného Boehma). Prvním výrobcem v regionu aplikujícím tento systém byl Otto Mönnig, jež byl v letech 1881-1883 na zkušenou u firmy Boosey & Co. v Londýně, kde poprvé viděl Boehmovu flétnu. Mönnig si tento nový způsob osvojil a po návratu v roce 1883 do markneukirchenské dílny svého otce Augusta Mönniga začal jako první výrobce v oblasti s výrobou nástrojů s Boehmovým systémem. Postupně ho následovali i další mistři jako Karl August Lederer ml. (v roce 1895) či Ernst Robert Leibl, který od roku 1892 vyráběl i kovové flétny Boehmova typu.

Nejen, že se zvyšoval počet mistrů ve městech jako Markneukirchen nebo Klingenthal, ale narůstal i počet výrobců na venkově. Tato "venkovská výroba píšťal" však nesla charakter spíše přivýdělků v zimních měsících a výsledky nebyly příliš kvalitní. Toto mělo za důsledek vznik továren, kam se výrobci soustředili a mistři mohli dostatečně dohlížet na kvalitu výrobků. Neméně důležité bylo kvalitní vzdělání v oboru. Oficiálně první fabrika na výrobu dřevěných dechových nástrojů byla zapsána v obchodním rejstříku 17. ledna 1895 a nesla název Deutsche Holzblasinstrumentenfabrik Oscar Adler & Co.

2.3.7 Firmy v oblasti Musikwinkel

První továrna na výrobu dřevěných dechových nástrojů

Oficiálně prvním továrníkem v oboru výroby dřevěných dechových nástrojů v Markneukirchenu byl **Oscar Adler**. Sám se v jedné z prvních publikací jeho firmy z roku 1894 k situaci v Musikwinkel vyjadřuje takto:

"Markneukirchen bohužel díky různým nesvědomitým obchodníkům z firmy Musikinstrumenten- und Saiten- Fabrik⁹, vyhotovující své výrobky v okolních vesnicích, přinesl oboru špatnou pověst. Zfušované nástroje s označením klarinet

---

⁸ dřevo ze stromu brya ebenus, vzhledem připomíná eben, český název nemá

⁹ Továrna na hudební nástroje a struny

nebo flétna se sice dobře prodávají, ale pro hudebníky jsou nepoužitelné. Téměř denně se mi pod ruku dostávají tyto zkažené nástroje k opravě a naladění, takže původně levný výrobek se nakonec prodáží více než rovnou zakoupený kvalitní nástroj."

Oscar Adler (1862 - 1922) byl syn Johanna Gottloba, výrobce dřevěných dechových nástrojů v Hermsgrünu a Markneukirchenu. Z důvodu osamostatnění si založil v roce 1885 dílnu ještě v otcových prostorách. V roce 1893 se však stěhuje a postupně rozšiřuje až do podoby továrny na výrobu dřevěných dechových nástrojů, která získala svou definitivní podobu v roce 1901, a která se rozrůstala až na konečných 50 pracovníků (1904). 17. ledna 1895 je řemeslný podnik jako první výrobce dřevěných dechových nástrojů v regionu zanesen do obchodního rejstříku a stává se továrnou. Tuto výstavbu financoval především Adlerův švagr **Hermann Fürchtegott Jordan** (1854-1908), který vlastnil továrnu na struny v Markneukirchenu.

22. dubna 1896 vstoupil Jordan jako rovnocenný vlastník a 5. května 1900 se změnil název firmy na "**Deutsche Holzblasinstrumentenfabrik Oscar Adler & Co.**"¹⁰. Tím si Jordan pojistil také možnost zajistit svým synům obživu ve fabrice. Po smrti Hermanna Fürchtegotta Jordana v roce 1908 se rozcházejí názory na směřování firmy a Oscar Adler uzavírá s Jordanovými syny Hermannem Wilhelmem (1878-1935) a Karlem Friedrichem (1883-1942) dohodu a jako spoluvlastník se vyvazuje a osamostatňuje se. Dále pracuje pod jménem Franz O. Adler. Tato podstatně menší firma vyrábí do roku cca. 1932. Bratři Jordanové a jejich potomci vedou dále Oscar Adler & Co. a podnikají s přibližně 50ti zaměstnanci až do začátku éry NDR. V letech 1959/60 vstupují do provozu státní složky a 7. září 1960 je podnik začleněn do VEB B & S¹¹.

V roce 1972 byla továrna kompletně zestátněna nesla název **VEB Sonora**. Nastala řízená specializace v jednotlivých firmách nazvané "Branchenbereinigung"¹² a Adler/Sonora byla stejně jako (Mönnig a Hüller viz dále) určena pro produkci hobojů a fagotů. Po převratu v letech 1989/90 se spojily firmy Adler a Mönnig a od 1. ledna 1990 vyráběli jako

---

¹⁰ Německá továrna na dřevěné dechové nástroje O. A. & Co.

¹¹ Volkseigener Betrieb Blechblas- Signal- Instrumentenfabrik - Národní podnik Továrna na žesťové a signální nástroje

¹² sektorové uspořádání

"Holzblasinstrumentenbau GmbH Markneukirchen"¹³ a konečná privatizace byla dokončena v prosinci 1993. Od roku 2001 je obnovena výroba klarinetů (Weller).

Nejen díky svému ohromnému odbytu (od října 1901 do září 1902 8843 nástrojů, což odpovídá třetině toho, co v letech 1871/72 vyprodukoval celý region), ale i díky inovativním prvkům ve výrobě a dokonalému přizpůsobení nabídky poptávce, se stal O. Adler & Co. tehdejší jedničkou na trhu.

Důležitý přínos firmy O. Adler & Co.

- vynález a vývoj oktavinu¹⁴
- od roku 1901 sériová výroba saxofonu (Adler jako první výrobce saxofonů v Německu)
- rozdělení manufaktury do specializovaných výrobních procesů: jako první továrna ve Vogtlandu uvedla v praxi částečnou mechanizaci (pily, soustruhy, vrtačky, frézy, raznice a elektromotory a řemenové převody) a touto specializací zkvalitnila výrobu, stále však byla závislá na domácí výrobě "prefabrikátů", a tím dávala práci více lidem

Robert Oswald Adler (1865-1946) byl mladším bratrem Oscara Adlera a také pokračoval v rodinné tradici nástrojaře. V roce 1891 si založil vlastní firmu známou jako "Roa"¹⁵, kterou zapsal 19. dubna 1928 do obchodníku rejstříku. Zaměřoval se na výrobu kvalitních fléten a klarinetů. Jeho syn Johannes se zabýval od roku 1924 výrobou zobcových fléten.

---

¹³ Výroba dřevěných dechových nástrojů s.r.o. Markneukirchen

¹⁴ 27. září 1893 si nechal Julius Jehring patentovat nový nástroj s konstrukčními prvky hoboje, fagotu, klarinetu a saxofonu, zvukově mezi klarinetem a saxofonem

¹⁵ Robert Oscar Adler

Obrázek 3: oktavin

Další továrny na výrobu dřevěných dechových nástrojů

Gebrüder Mönnig

Továrna bratrů **Hanse** (1878-1942) a **Fritze Mönnigových** (1881-1967) byla v Markneukirchenu sice jako oficiálně otevřená jako druhá, počátky podnikání v oboru sahají až k jejich otci **Heinrichu Wilhelmovi** (1852-1934), jež si otevřel svou dílnu už v roce 1875. Byl jeden z prvních mistrů vyrábějící flétny Boehmova systému. do roku 1889 se u něj učil Ernst Robert Leibl, který po návratu z ciziny vyráběl první kovové flétny s Boehmovým systémem. Synové H. W. Mönniga od něj převzali podnikání v roce 1906 a od tohoto roku se vznikající firma formovala a do obchodního rejstříku jako továrna byla zanesena teprve v roce 1923. Postupně se rozšiřovala až v roce 1929 zaměstnávala 70 osob v provozu a dalších 20 jako domácí pracovníky. Ve 20. a 30. letech 20. století se pracovalo na uvedení nových materiálů a v roce 1936 firma poprvé prezentovala dechové nástroje z plexiskla.

V dalších letech pak vstoupili do firmy již jako třetí generace syn Fritze Willi a syn Hanse Albert. Zvláštností firmy bylo, že každý z rodiny se specializoval na výrobu určitého nástroje, a tak se stávali odborníky ve svém oboru:

- Fritz Mönnig - klarinety,
- Willi Mönnig - fagoty,
- Hans Mönnig - flétny,
- Albert Mönnig - hoboje.

V roce 1921 založila rodina pobočku v USA ve Philadelphii. Od roku 1971 přechází firma Mönnig k „VEB Blechblas - und Signal-instrumentenfabrik Markneukirchen“. Po roce 1989 se vrátila firma do soukromého vlastnictví a sloučila se s firmou Oscar Adler do „Holzblasinstrumentenbau GmbH Markneukirchen“ (Liebigová).

V současné době vyrábí pod značkou Gebrüder Mönnig pravnuke Heinricha Wilhelma, jeho zeť a vnuk. Tito tři výrobci se soustředí na výrobu fagotů, klarinetů a hobojů.

G. H. Hüller

Co do výše výrobního čísla produktů v pořadí třetí firmu založil **Gottlob Hermann Hüller** (1858-1929) v roce 1883 a rozšíření v továrnu proběhlo v letech 1893, 1903 a 1923/24. Produkce obsáhla všechny dřevěné dechové nástroje. Jako většinu i tuto firmu potkal za totality stejný osud, tedy plné zestátnění v roce 1972 a roce 1975 VEB B&S.

Výroba založená na rodinné tradici

Významní výrobci dřev nemuseli nutně expandovat v továrny, aby stavěli kvalitní nástroje. Mnozí z nich navazovali na dlouholetou rodinnou tradici a snažili se držet kvalitu. V této podkapitole přiblížím nejvýznamnější z nich.

Gemeinhardt

Hermann August Gemeinhardt (1855-1926) byl výrobce dřevěných nástrojů v Markneukirchenu, ale větší přínos pro hudební svět měli jeho syn a vnuk emigrující do USA. Jeho syn **Arthur** se učil v Berlíně u Emila Ritterhausena, specialisty na Boehmovy flétny, a poté odešel do Bostonu pracovat pro Williama Shermana Haynese¹⁶. Jeho synovec **Kurt** se po vyučení dostal přes Sant Gallen ve Švýcarsku do USA, kam odešel v pouhých 19ti letech (1928) za svým strýcem. Pracoval jako hlavní návrhář fléten u H. & A. Selmer v Elkhartu. V roce 1951 založil vlastní firmu Gemeinhardt, která vyrábí flétny dodnes.

---

¹⁶ Wm. S. Haynes Co. - světový výrobce fléten

Gütter

Ve Wellerově jmenném seznamu výrobců dřevěných dechových nástrojů najdeme čtyři osobnosti příjmení Gütter, pro nás nejzajímavější je však nejstarší z **Gütterů Johann Georg** (1752-1826). Podle kronik totiž platí Johann Georg Gütter za prvního profesionálního výrobce dřevěných hudebních nástrojů ve Vogtlandu, jak jsem již zmiňovala v kapitole o historii výroby v této oblasti. Řemeslu se vyučil v 60. letech 18. století u Johanna Wolfganga Hoe v bavorském Hofu a poté v Lipsku (Leipzig). Od 70. let je již na matrice veden jako "umělecký soustružník"¹⁷. Jako první v tehdejší Neukirchenu zaměstnával učně. K nim s jistotou patřili Christian Gottlob Hammig I, Johann Gottfried Liebel, Johann Georg Otto, později se u něj učili i jeho synové Heinrich Ferdinand a Carl Gottlob Gütter.

Jehring

Nejvíce výrobců dřevěných dechových nástrojů v oblasti Musikwinkel pod jedním jménem nalezneme u rodiny Jehring. "Praotcem" výrobců v rodině Jehring byl **Johann Georg Jehring** (1717-1797), v té době ještě houslař a výrobce píšťal. Jeho synové **Johann Nicolaus** (1740-1784) a **Johannes** (1744-1825) pokračovali v řemesle. Johannes se však vyučil nejdříve obuvnickému řemeslu a jako výrobce píšťal je uveden až v roce 1744. Nicméně patří mezi první erudované výrobce dřevěných dechových nástrojů ve Vogtlandu a zároveň je zakladatelem dynastie výrobců dřev, do které lze zahrnout až 19 mistrů. Jeho syn **Carl Friedrich August Jehring** (1797-1873) byl největším rodinným specialistou na výrobu fléten.

Největší věhlas rodinně Jehringových ale rozhodně přinesl až **Julius Jehring** (1821-1905), který vynalezl v roce 1881 nový nástroj oktavin. Nechal si ho patentovat 27. září 1893, veškerá práva přenechal firmě O. Adler & Co., pro kterou pracoval.

Podle Wellera existují zprávy, že Julius Jehring a Michael Schuster (továrník z Markneukirchenu) se po roce 1860 pokoušeli jako první v Německu vyrábět saxofony. K sériové výrobě však zatím nedošlo, ta přišla až v roce 1901 (u O. Adler & Co.). Protože Julius Jehring neměl mužské potomky, jeho jménem dynastie Jehring jako výrobců hudebních nástrojů končí.

---

¹⁷ Kunst-Drechsler

Otto

Rodina Ottových byla velmi rozvětvená a značku Otto nenesly pouze dřevěné nástroje, nýbrž i žesťové. Jak už to na malém městě bývá, propojují se různě rodiny a tzv. se spojují "grunty". Rodina Ottova byla spřízněna s rodinou Hammigových, nikdy se však jako výrobci nespojili. Nejzajímavější z rodu je pro nás **Johann Georg Otto** (1762-1821). Jeho matka byla Eva Maria rozená Hammig a její synovec byl Christian Gottlob Hammig. O něm se zmíním v kapitole věnované rodině Hammigových.

Podle dochovaných pramenů je v Muzeu hudebních nástrojů v Markneukirchenu pod číslem 1040 uložený nejstarší dřevěný dechový nástroj vyrobený ve Vogtlandu, a to sice hoboj, který zhotovil Johann Georg Otto v roce 1785.

Johann Georg Otto je jedním z nejvýznamnějších vogtlandských výrobců dřevěných dechových nástrojů a jako jediný mistr Markneukirchenu je zmíněn v "4900 Historical Woodwind Instruments. An Inventory of 200 Makers in International Collections". Tato kniha Philipa T. Younga zmiňuje 4900 dřevěných dechových nástrojů od 200 výrobců z celého světa a Otto zde má jednu pikolu, čtyři flétny, tři hoboje, tři klarinety, basetový roh a jeden fagot. Nástroje jsou vyrobeny v letech 1785-1811).

Další výrobci:

Carl Friedrich Eichhorn (1783-1855)

Ludwig Embach (1783-1842)

Johann Wilhelm Rudolph Glier (1793-1873)

Friedrich August Gottsmann (1857-1935)

Christian Händel (1687-1746)

Johann Händel (1728-1799)

Johann Georg Jacob (1773-1843)

Christian Wilhelm Jäger (1773-1833)

Johann Gottfried Jäger (1781-1840)

Johann Christoph Köhler (1759-1825)

Nicol Kolbe (1656-1725)

Georg Simon Kollmus (1798-1863)

Carl Friedrich Kretzschmar (1779-1854)

Johann Christian Kretzschmann (1776-1854)

Christian Gottfried Kretzschmar (1769-1830)

Karl Friedrich I Kurzenberger (1791-1848)

Johann Gottfried (b) Liebel (1760-1808)

Johann Gottfried Martin (1773-1842)

Gustav Clemens Meinel (1873-1955)

Meisel, Wilhelm Gustav (1858-1922)

Johann Adam Meyer (1796-1871)

Karl Otto Nürnberger (1859-1914)

Carl Wilhelm Paulus (1771-1835)

Christian Friedrich Paulus (1768-1825)

Johann Fridrich I Paulus (1796-1874)

Johann Friedrich II Paulus (1820-1907)

August Hermann Penzel (1843-1892)

Christian Friedrich I Penzel (1820-1896)

Reichel, Carl Friedrich Wilhelm (1783-1860)

Carl August Schreiber (ml.) (1871-1931)¹⁸

Hans Reiner (1903-1982)¹⁹

---

¹⁸ od roku 1891 specializovaná výroba fléten v Markneukirchenu

Schulze, August Richard (1837-1914)

Carl Wilhelm I Schuster (st.) (1775-1842)

Carl Wilhelm Schuster (1778-1840)

Christian Schuster (1775-1856)

Christian Gottfried Schuster (1781-1839)

Christian Gottlob Schuster (1780-1850)

Friedrich August Steiniger (1778-1822)

Christian Friedrich (a) Steiniger (1781-1833)

Friedrich Ferdinand I Steiniger (1840-1906)

August Louis Todt (1851-1918)

Ferdinand Gustav Uebel (1854-1904)

Friedrich Gustav Uebel (1855-1915)

Johann Wolfgang Voigt (1867-1908)

Welle, Carl Friedrich (1822-?)

Johann Friedrich Wurlitzer (1801-1878)

Paul Oskar Wurlitzer (1868-1940)

Christian Gottlieb Zencker (1786-1848)

Gottlieb Ludwig Zencker (1813-1886)

Johann Gottlieb Zencker (1780-1838)

---

¹⁹ světový výrobce pikol ze Schönecku, na jeho nástroj hraje např. Raphael Leone, bývalý člen Vídeňských symfoniků a profesor na Universität für Musik und darstellende Kunst ve Vídni

2.3.8 Výroba ve 20. století

Po 1. světové válce a poté během světové hospodářské krize to šlo s oblastí Musikwinkel strmě dolů. Mezi lety 1913 a 1932 se trh s houslemi prakticky rozpadl, smršťil se až na pět procent. Pro Vogtland to byla katastrofa. Hospodářská krize ve 20. letech zasáhla především "masové výrobce", kteří do té doby nejlépe prosperovali. Malí umělečtí řemeslníci však byli lépe připraveni. Měli své jméno ve světě a všeobecně se vědělo, že jejich nástroje jsou té nejvyšší kvality. Takže pokud nástroje nesly jména jako **Knopf** (žestě), **Schreiber** (flétny Boehmova systému), **Übel** (klarinet), **Wurlitzer** (klarinet), **Jakob** (kytary), nebylo pochyb o jejich kvalitě (Kirchhof).

Po 2. světové válce se výrobci opět zmátořili, avšak zlaté časy výroby hudebních nástrojů byly pryč. V 50. letech bylo v Musikwinkelu okolo 600 provozů. Příliš tomu nepomohla ani doba socialismu, nejvíce utrpěla soukromá produkce. V roce 1943 byl založen spolek MIGMA, který měl za úkol převzít nákup surovin a prodej hotových výrobků. V roce 1952 se soustředila veškerá výroba do VEB²⁰. Veškeré do té doby známé značky se staly anonymní. Soudruzi se s myšlenkou, že ne každý touží být virtuosem, zaměřovali především na širokou vrstvu spotřebitelů, a proto se snažili více než na kvalitu dbát na kvantitu.

Relativně brzy však zjistili, že nástroj, který je opatřen jménem výrobce, se mnohem lépe prodává. Díky přehnané snaze kolektivizovat přehlédli fakt, že pokud se za vyrobeným nástrojem skrývá individualita a je na něm vyznačeno jméno mistra, jež ho zhotovil celým svým tělem i duší a jež si nese sebou dlouholetou tradici mistrovství, ve výsledku takový produkt vyhledávají i zákazníci ze západu (Kirchhof).

Avšak i přesto, že se VEB opět vrátila k politice značek, nezabránilo to postupnému úpadku během existence NDR²¹ z 600 provozů na zbylých 100 po převratu. Mnozí výrobci skončili z politických důvodů.

Zhruba do roku 1960 mohly firmy samostatně vyvážet do "NSW"²². Poté vše spravoval státní zahraniční obchod NDR. Po roce 1990 stáli všichni výrobci před nejistou budoucností. Protože všechny objednávky obstarával stát, neměli

---

²⁰ Volkseigener Betrieb - Národní podnik

²¹ Německá demokratická republika

²² Nichtsozialistische Wirtschaftsgebiet - nesocialistická oblast hospodářství (kapitalistická cizina)

výrobci ponětí o skutečných cenách a také neměli žádné kontakty na západ. Na prvních veletrzích, na kterých se prezentovali, nevěděli, zda je západní zákazníci znají a vystavovali s obavami, jakou cenu za svůj výrobek nabídnout (Kirchhof).

Někteří museli osvěžit kontakty, které měli ještě z 50. let. Znamenalo to, že museli podnikat spoustu služebních cest, aby navázali nové kontakty. Celosvětový věhlas oblasti Musikwinkel a také studijní obor Výroba hudebních nástrojů založený v roce 1988 však nedaly na bohatou tradici zapomenout. Po znovusjednocení se tento obor stabilizoval díky strategii zaměřit se více na kvantitu, než na kvalitu.

3 Současní výrobci fléten na Fojtsku

Pokud bychom chápali Fojtsko jako historické území a zkoumali současnou situaci v produkci fléten, zůstaneme bohužel pouze v německém Vogtlandu, protože na území celé České republiky neexistuje jediná firma, která by vyráběla flétny. V německé oblasti Musikwinkel zbyly celkem tři výrobci.

Z hlediska kvality je pro nás nejzajímavější rodina Hammigova z Markneukirchenu, dále vyrábí flétny Michael Lederer v Schönecku (specializuje se na altové a basové flétny). Studentské nástroje dobré kvality distribuuje firma GEWA music GmbH v Adorfu, která si flétny nechává vyrábět jako polotovary v Číně.

3.1 Hammig

Nejvýznamnějším výrobcem fléten a také nejstarší firmou v oblasti Musikwinkel je dnes bezesporu rodina Hammigova, která vyrábí nástroje již od roku 1780. Rodina Hammigova se do Markneukirchenu přesunula z Šlesvicka-Holštýnska v polovině 17. století jako hrnčíři a cihláři. Bylo to zrovna v době, kdy se Markneukirchen stával centrem výroby hudebních nástrojů, a tak se začali zabývat výrobou houslí a obchodem s hudebními nástroji. První výrobce dřevěných dechových nástrojů byl od roku 1780 **Christian Gottlob Hammig I** (1759-1836), tehdy ještě označován jako umělecký soustružník (Kunstdrechsler). Podle dostupných pramenů vykázal Hammig v letech 1873/4 na 76 nástrojů, tudíž se předpokládá, že měl ve své dílně spolupracovníka. Spekuluje se o Johannu Georgu Ottovi (jeho bratranec), který se osamostatnil v roce 1784, ale vzhledem k jeho věku se Weller přiklání spíše ke Christianu Wilhelmu Jägerovi (1773-1833). Pravděpodobně také učil svého mladšího bratra **Johanna Friedricha** ((1767-?), který jako výrobce dřevěných dechových nástrojů přesídlil do Vídně. Tři z pěti synů Christiana Gottloba byli výrobci dřev. **Christian Gottlob Hammig II** (1784-1810) zemřel svobodný a nejmladší **Christian Cornelius** neměl žádného nástupce činného v oboru, takže jediným synem s nadějí na pokračování rodinné tradice byl **Christian Gottfried Hammig** (1759-1836), jehož jediný syn byl výrobce klarinetů a fléten a také obchodník

Christian August Hammig (1815-1864) - jeden ze zakládajících členů cechu výrobců dechových nástrojů.

Gustav Adolf Hammig (1858-1947) zhotovil v roce 1897 kaučukovou flétnu a tím jakoby předjímal kam budou dále směřovat jeho nástupci. Měl totiž dva syny **Augusta Richarda** (1883-1979) a **Philippa** (1888-1967) a ti se oba stali výrobci fléten. Oba si založili vlastní firmu na výrobu fléten mezi léty 1906 a 1920 se začali specializovat na flétny s Boehmovým systémem. Vyučili se v otcově dílně a August Richard šel na zkušenou do Saarbrückenu²³ zatímco Philipp získával zkušenosti u firmy Rittershausen v Berlíně. Poté se oba vrátili zpět do Markneukirchenu, kde aplikovali nové poznatky ve svých dílnách.

Philippův syn **Johannes Gerhard Hammig** (1927-1995) už jako specializovaný výrobce fléten pracoval v otcově dílně, kterou převzal v roce 1959. S novým politickým zřízením po vzniku NDR byla postupně firma zestátněna a od roku 1972 patřila po VEB. Z politických důvodů nemohl Gerhard vykonávat činnost a v roce 1980 ve firmě skončil. Od roku 1988 však pokračoval v stále soukromé dílně strýce Augusta Richarda. 1. února 1991 dostal firmu svého otce zpět a pokračoval tak ve výrobě modelů "Philipp Hammig". V roce 1994 přenechal firmu "Philipp Hammig & August Richard Hammig Böhmflötenbau" svým čtyřem dětem.

Dnes vyrábí firma modely fléten Augusta Richarda a Philippa. Zároveň zhotovuje nástroje na zakázku a provádí opravy nejen svých fléten, ale i fléten cizích značek. Sídlí stále na stejném místě, a to v ulici Neue Str. v centru Markneukirchenu. Všechny nabízené nástroje lze na přání individuálně upravovat (H-nožka/C-nožka, předsunuté G/inline, otevřená/zavřená Gis-klapka²⁴, tvary náustku). V sortimentu nalezneme i dřevěné flétny nejčastěji vyráběné z grenadily.

---

²³ hlavní město spolkové země Sársko

²⁴ standardní flétny se vyrábějí se zavřenou gis-klapkou, otevřenou Gis-klapku měly dříve vyráběné flétny, tyto flétny mají také obráceně klapky H-B

3.1.1 Flétny August Richard Hammig

Model 40100 - stříbrná s E-mechanikou

Model 40110 - stříbrná s E-mechanikou a trylkovou klapkou na vysoké G-A

Model 40100/R - stříbrná s E-mechanikou, otevřené klapky

Model 40200 - zlatá se stříbrnou mechanikou, E-mechanikou, klapky se špičkou (Spitzdeckel)²⁵, otevřené klapky

Model 40120/2 - dřevěná flétna s postříbřenou mechanikou a E-mechanikou

Model 40120/4 - dřevěná flétna se stříbrnou mechanikou a E-mechanikou

Model 40120/2/R - dřevěná flétna s postříbřenou mechanikou, E-mechanikou a otevřenými klapkami

Model 40120/4/R - dřevěná flétna se stříbrnou mechanikou, E-mechanikou a otevřenými klapkami

3.1.2 Flétny Philipp Hammig

Model 663/1/W - postříbřené tělo a mechanika, E-mechanika, stříbrná hlavice

Model 666/2 - stříbrná s E-mechanikou

Model 666/7 - stříbrná s E-mechanikou, letované tónové otvory²⁶

Model 663/1/W/R - postříbřené tělo a mechanika, E-mechanika, stříbrná hlavice, otevřené klapky

Model 666/2/R - stříbrná s E-mechanikou, otevřené klapky

Model 666/7/R - stříbrná s E-mechanikou, letovanými tónovými otvory a otevřenými klapkami

---

²⁵ Pro uchycení flétnových misek se běžně užívají dva způsoby. První způsob je použití ramínek ve tvaru Y a aplikuje se na všechny flétnové misky. Druhý způsob je použití špiček na misky, které hráč prsty neovládá (Juricová).

²⁶ tónové otvory jsou "vytažené" z těla flétny, oproti tomu letované jsou naletované kroužky na tělo flétny - toto má vliv na zvuk flétny

Model 658/2 - grenadilové dřevo, postříbřená mechanika, E-mechanika

Model 658/4 - grenadilové dřevo, stříbrná mechanika, E-mechanika

Model 658/2/R - grenadilové dřevo, postříbřená mechanika, E-mechanika, otevřené klapky

Model 658/4/R - grenadilové dřevo, stříbrná mechanika, E-mechanika, otevřené klapky

Obrázek 4: tónové otvory

Zdroj: <https://www.thomann.de>

3.1.3 Pikoly Hammig

Dle mých zkušeností s flétnami a pikolami Hammig, má značka mnohem větší zvuk mezi **pikolami**. V nabídce najdeme pikoly Augusta Richarda jako:

Model 40114/3 - postříbřená mechanika, E-mechanika, vysoké Gis-mechanika²⁷

Model 40114/4 - stříbrná mechanika, E-mechanika, vysoké Gis-mechanika

---

²⁷ inovace pro lepší stabilitu a intonaci tónu g3, kdy hráč běžně musí používat alternativní hmaty

Mnohem slavnější jsou však pikoly Philipp Hammig, na kterou hrál například nedávno zesnulý pikolista Berlínských filharmoniků Hans Wolfgang Dünschede, který v orchestru působil v době Herberta von Karajana. Tyto nástroje jsou špičkou v oboru.

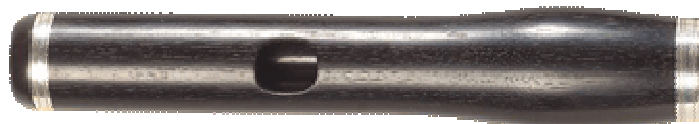
Vedle nástrojů na zakázku, na výběr jsou vedle grenadily materiály jako palisandr, cocus, zimostřez, stříbro, či syntetické materiály, nabízí firma tyto modely:

Model 650/2 - grenadilové dřevo, postříbřená mechanika, E-mechanika (110 280,- Kč)²⁸

Model 650/3 - grenadilové dřevo, postříbřená mechanika, E-mechanika, vysoké Gis-mechanika (117 480,- Kč)

Model 650/4 - stříbrná mechanika, E-mechanika, vysoké Gis-mechanika (160 680,- Kč za grenadilu, 189 480,- Kč za cocus)

U všech modelů je možné individuálně vybírat hlavice podle typu rovná (Hammig Cut), reformní, poskytující větší množství stability a kontroly, a s reformním náustkem, spojující stabilitu a flexibilitu. Hlavice nabízí firma i samostatně za cenu 25 200,- Kč za grenadilu a 30 000,- Kč za cocus.

Obrázek 5: rovná hlavice - Hammig Cut

Obrázek 6: reformní - Modified Wave

---

²⁸ převod do CZK z nabídky v USD podle aktuálního kurzu

Obrázek 7: s reformním náustkem - Modifies Wave Thin

Zdroj: <http://hammig.com/models.html>

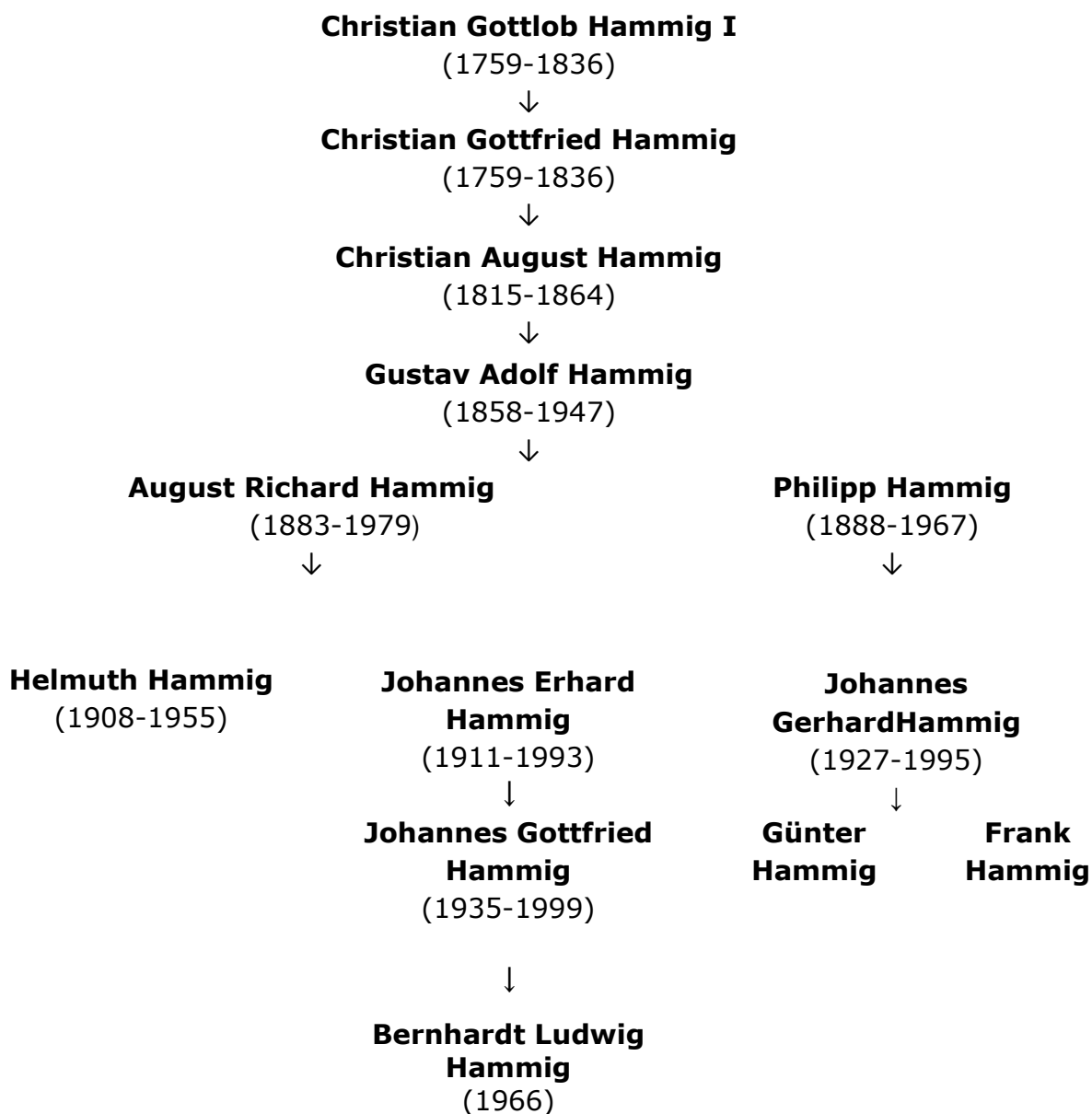
Dnes vedou firmu **Günter** a **Frank**, synové Gerharda Hammiga.

I přestože se to přesně netýká mého tématu, považuji za důležité zmínit ještě linii Hammig-výrobce fléten mimo Markneukirchen. Odborná veřejnost totiž jistě zná flétny **Bernharda Hammiga** (1966). Ten pochází z větve potomků Augusta Richarda, jehož syn Johannes Hammig založil v roce 1951 dílnu ve Freiburgu²⁹. Bernhard je jeho vnuk. Další větev je z Berlína, kde vyráběl nejstarší syn Augusta Richarda **Helmuth** (1908-1955), jeho pikoly jsou také světové úrovně.

---

²⁹ město ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko

Struktura výrobců rodiny Hammigových:

3.2 Lederer

Historie tradice výroby hudebních nástrojů v rodině Ledererových sahá do 70. let 19. století a jejich sídlo se odjakživa nachází ve městě Schöneck. Zakladatel této rodinné tradice **Friedrich August Lederer** (1839-1922) byl oficiálně první specializovaný výrobce dřevěných dechových nástrojů v tomto městě. Svou činnost začal v roce 1865. Jeho syn **Karl August Lederer ml.** (1866-1951)

převzal firmu po otci a od roku 1895 byl jedním z prvních mistrů, kteří vyráběli flétny s Boehmovým systémem. Třetí generaci zastupuje především **Erich Lederer** (1908-1962) a čtvrtou jeho vnuk **Karl-Christian Lederer** (1933-1992), otec **Michaela Lederera** (1972), který dnes pokračuje v řemesle už pátou generací.

Po převratu a znovusjednocení Německa v roce 1990 převzal firmu a jméno výrobce fléten Hammig z Markneukirchenu. Dnešní dílna Michaela Lederera má svou podobu a zaměření od roku 2011.

Michael Lederer se vyučil v letech 1988-90 u svého otce a poté pracoval pro firmy F. Arthur Uebel a Gebrüder Mönnig v Markneukirchenu. Od roku 1997 měl svou dílnu u firmy Gottfrieda Meinerta, se kterým dodnes spolupracuje.

Po roce 2000 přebírá dílnu mnichovského Christiana Jägera zaměřenou na altové a basové flétny. Christian Jäger převzal v roce 1981 vedení mnichovské dílny na výrobu fléten firmy Max Hieber³⁰ a specializoval se na vývoj velkých fléten. Když v roce 2000 dílna Hieber skončila, pokračoval v činnosti Jägerův žák Herbert Neureiter. Ten se ale vrátil do svých rodných Tyrol a zaměřil se na výrobu klarinetů. Know - How a veškeré vybavení pro zpracování kovu tedy převzal Michael Lederer ze Schönecku a s Neureiterem dále úzce spolupracuje.

Tímto se v Schönecku osamostatňuje poslední výrobce fléten v tomto městě. Snad i díky úzké specializaci na hluboké flétny a kvalitní práci často na zakázku si dokáže zajistit dostatek zákazníků. Lederer vyrábí jak studentské nástroje, tak profesionální flétny té nejvyšší kvality a vždy se jedná výhradně o ruční práci.

Studentské nástroje

Altová příčná flétna v G model Ch. J. 610 je vyráběna s rovnou či zahnutou stříbrnou hlavicí, stříbrným tělem a mechanikou z postříbřeného niklu. Tělo může mít průměr 23 mm či 25 mm (5 555 € + 920 € příplatek za zahnutou hlavicí).

Basová flétna v C model Ch. J. 620 má tělo z postříbřené mosazi a klapky z niklu, náustek a komínek jsou ze stříbra. Průměr těla je 34 mm, což podle výrobce umožňuje plný tón v hluboké a střední poloze. Zákazník si může vybrat mezi verzí s trylkovými klapkami a E-mechanikou či bez (5590 €).

---

³⁰ dodnes největší obchod s hudebninami v centru Mnichova

Profesionální sólové nástroje

Díky vysokým nárokům profesionálních hráčů na čistou intonaci a krásný tón ve všech polohách se tyto nástroje stále vyvíjejí. Lederer vyrábí flétny na míru každému hráči a využívá přitom nejmodernější dostupné technologie.

Altová flétna v G model Ch. J. 710 má stříbrnou rovnou i zahnutou hlavici, tělo rovněž stříbrné s taženými otvory a mechaniku z niklu, která je výrazně postříbřená. Tento model je k dostání i v celostříbrné verzi (**model CH. J. 711** za 10 085 €). Průměr flétny je 25 mm a tento profesionální model disponuje regulačními šroubky pro případné přizpůsobení nástroje hráči (6 895 € + 920 € příplatek za zahnutou hlavici).

Basovou flétnu v C model Ch. J. 720 vyrábí Lederer na rozdíl od studentské verze z postříbřeného niklu, což má přinést větší zvukové možnosti. Jako altová flétna má tažené tónové otvory. Samozřejmostí jsou trylkové klapky a E-mechanika. Hlavice se vyrábí jak z niklu se stříbrným náustkem a komínkem, tak celostříbrná (6 990 €, 8 200 € se stříbrnou hlavici a 9 900 € celostříbrná).

3.3 GEWA music GmbH

V roce 1925 založil **Georg Walther** v městečku Groitzsch u Lipska firmu na výrobu obalů a pouzder pro hudební nástroje a nedlouho poté přesídlil do Adorfu, kde rozšířil výrobu o smyčcové a strunné nástroje. V roce 1938 se firma přestěhovala do prostor v ulici Am Floßbach. Po 2. světové válce byl zřízen ještě druhý provoz v bavorském Mittenwaldu. To zřejmě zachránilo firmu, protože továrna v Adorfu byla po roce 1950 zestátněna a veškerá výroba se přesunula do Mittenwaldu, v tehdejší západní Německu. V roce 1992 byl rodinně majetek v Adorfu vrácen, a protože společnost zavazovala tradice, centralizovala veškeré vedení a sklady zpět. Tento přesun byl dokončen v roce 2010. Dnes má firma přes 250 zaměstnanců a generálním ředitelem a obchodním společníkem je Hans-Peter Messner.

Společnost GEWA music GmbH nejen vyrábí a vyvíjí nové položky, ale také zastupuje významné firmy jako je Vincent Bach (žesťové nástroje) či Yanagisawa (saxofony). V neposlední řadě také prodávají flétny značky **Armstrong**, které se

vyrábějí v Číně. V Adorfu pak profesionální nástrojaři završují výrobní proces konečným seřízením, rozehráním a přezkoušením.

Firmu v Adorfu jsem navštívila v únoru 2019 při příležitosti natáčení propagačního videa k nové řadě fléten Armstrong. Průvodcem mi byl Karel Sandner, obchodní ředitel pro východní Evropu. Pan Sandner pochází z Kraslic a je vyučený jako výrobce dřevěných dechových nástrojů v Amati. Zároveň hraje na klarinet a vedle obchodu se věnuje řemeslu, ve kterém byl vyučen.

Testovala jsem řadu Arioso, která je určena pro pokročilejší flétnisty. Flétny Armstrong nejsou profesionální nástroje, ale jedná se o studentské nástroje s dobrými vlastnostmi. Dobře se ozývají, ladí a jsou příjemné do ruky. Cenově jsou tyto nástroje velmi dostupné, a tudíž velmi vhodné pro žáky základních uměleckých škol.

3.3.1 Modely fléten Armstrong

FL655 - dětská flétna je určena pro začínající hráče, na které je klasická příčná flétna příliš těžká a velká. Je laděna v C, ale nemá nožku, tudíž nejhlubší tón je d1. Pro snížení hmotnosti nedisponuje ani trylkovými klapkami a E-mechanikou³¹. Aby dítě snáze dosáhlo na klapky, má tato flétna zahnutou hlavici. Celá flétna je postříbřená.

FL 650 E jako nejpoužívanější verze fléten má C-nožku (rozsah od c1), předsunuté G (offset), E-mechaniku a je kompletně postříbřená.

FL 650 E2 je totožná s předchozím modelem. Ke klasické rovné hlavici je ale přidána i zahnutá.

FL 650 RI disponuje C-nožkou a E-mechanikou, má však otevřené tónové otvory a klapky tzv. inline (v řadě, tzn. bez předsunutého G). Hlavice, tělo i mechanika jsou opět postříbřené.

FL 650 RI2 je opět totožná s modelem bez čísla 2 a je dodávaná s rovnou i zahnutou hlavici.

---

³¹ systém umožňující při zavřené gis klapce lepší nasazení tónu e3

Obrázek 8: E-mechanika

Zdroj: <https://www.thomann.de>

Nová řada Arioso má mít podle výrobce otevřenější a jasnější zvuk, nasazení tónu má být příjemnější. Bohužel jsem neměla možnost hrát na předchozí řady, abych mohla porovnat, zda tomu tak opravdu je. V technických parametrech se nové flétny příliš neliší od starších modelů. Jediný rozdíl je v tzv. klapkách se špičkami, kdy se jedná o způsob uchycení klapky (na které neleží hráčův prst) k mechanice. U tohoto je klapka přiletovaná od svého středu, u levnějších modelů je přiletovaná pouze od okraje.

FL 501 E Arioso je v podstatě 650 E s již zmíněnou mechanikou se špičkami.

FL 501 RE Arioso má otevřené klapky a předsunuté G, a všechny parametry předchozí flétny. Právě na tento model jsem natáčela zmíněné video.

FL 501 RI Arioso kopíruje model RE, klapky jsou však v řadě (inline).

Dle mého názoru je pro cílovou skupinu žáků základních uměleckých škol použitelná flétna Armstrong model FL 501 E a FL 501 RE. Flétnu se zavřenými (E) klapkami nabízí GEWA za 15 966,- Kč a s otevřenými (RE) za 17 373,- Kč.

4 Srovnání českého a německého vzdělávacího systému v oboru výroba hudebních nástrojů

Pokládám za velmi důležité dotknout se tématu vzdělání v oboru výroba hudebních nástrojů. V této kapitole budu srovnávat český a německý vzdělávací systém a zaměřím se především na oblast středního (a v Německu i vysokého školství). Je velmi zajímavé a podle níže uvedených faktů i zarážející, jak se mohou lišit situace ve školství ve dvou sousedících státech (potažmo oblastech, ve vztahu Musikwinkel a Kraslice+Luby), jež mají k sobě blízko jak geograficky, tak i kulturně.

4.1 Český vzdělávací systém

Podle Listiny základních lidských práv a svobod, jež je součástí Ústavy České republiky z 16.12.1992, je stát povinen zajistit "bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách". K 1. lednu 2005 vstoupil v platnost nový školský zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Stejně jako v Německé spolkové republice je i v České republice vzdělávací systém rozdělen na tři hlavní stupně (primární, sekundární a terciární). Zjednodušeně popsáno jako základní, střední a vysoké školství. K tomuto se ještě přidává tzv. preprimární stupeň, tedy mateřská škola. V České republice je povinná školní docházka devítiletá, přičemž podle dostupných informací Ústavu pro informace ve vzdělávání z let 2009/2010 pokračuje 96% žáků v nepovinném sekundárním vzdělávání, a to na středních školách (gymnázium čtyřleté či pokračování v osmi- či šestiletém; čtyřleté studium ukončené maturitou; učební obor ukončený výučním listem, či maturitou; a ve zvláštním režimu konzervatoř). Po složení maturitní zkoušky a úspěšném vykonání přijímací zkoušky nastupují studenti ke studiu na vysoké škole.

V sekundárním vzdělávacím sektoru pro obor výroba hudebních nástrojů si může absolvent základní školy ze střední odborné školy, či učebního oboru. Studium bývá zakončeno maturitou. Odbornou přípravu pro výrobu hudebních nástrojů v České republice nabízí tyto školy:

Houslařská škola Cheb - Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů (čtyřletý studijní obor zakončený maturitou zaměřený na výrobu houslí, kytar a smyčců)

Střední uměleckoprůmyslová škola hudebních nástrojů a nábytku Hradec Králové - Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů (čtyřletý studijní obor zakončený maturitou zaměřený na výrobu kytar, houslí a klavírů)

Střední umělecká škola varhanářská, o.p.s., Krnov - soukromá škola, která má zavedené školné (12 000,- Kč za školní rok) s obory Uměleckořemeslná stavba varhan a Uměleckořemeslná stavba hudebních nástrojů - strunné nástroje (čtyřleté denní studium zakončené maturitou)

Poslední dvě jmenované mimo výroby hudebních nástrojů nabízí i jiné obory jako například Design interiérů, Průmyslový design či Uměleckořemeslné zpracování dřeva.

Jak je však patrné, není možné se v České republice vyučit v oboru výroba dechových nástrojů, neřkuli dřevěných dechových nástrojů. Jediná škola takového druhu u nás byla v Kraslicích. Pro potřeby kvalifikace pracovních sil v podniku Amati bylo otevřeno **Střední odborné učiliště** pro výrobu hudebních nástrojů. Vedle odborných předmětů se zde vyučovala i hudební výchova a každý učeň se povinně učil hře na hudební nástroj. V roce 1950 zde byla otevřena i **Střední průmyslová škola výroby hudebních nástrojů** a zprvu dvouleté studium pro vyučené nástrojaře se transformovalo ve čtyřletý studijní obor pro absolventy osmé třídy základní školy. V tehdejších učebních osnovách byla zahrnuta i hudební výchova. V roce 1997 se však tyto dvě školy spojily a vznikla škola pod jednotným názvem Střední průmyslová škola a střední odborné učiliště hudebních nástrojů v Kraslicích.

Od roku 2007 nesla škola název Střední škola živnostenská Sokolov. Výroba hudebních nástrojů se tak stala jedním z oborů školy v Sokolově. Odloučené pracoviště zůstalo v Kraslicích do doby odmaturování posledních dvou ročníků a poté v Kraslicích zaniklo (Liebigová).

4.2 Německý vzdělávací systém

System vzdělání je v Německu kompletně složitější než český, v základu mají ale oba společné rysy. Zajímavý pro nás bude sekundární systém II. stupně (I. odpovídá našemu druhému stupni základní školy), přesněji Berufsschule³². Všeobecně se obor nazývá Výrobce hudebních nástrojů, ale je dále rozdělen podle zaměření na výrobu dřevěných dechových, žesťových, strunných, smyčcových nástrojů, akordeonů, klavírů a cembal, varhan a harmonií, bicích nástrojů a smyčců. Zákon o "Handwerksordnung", tedy volně přeloženo řemeslném řádu, určuje veškeré podmínky vzdělávání, uplatnění a vztahu řemesla k obchodnímu řádu a zákonu o vzdělávání. Tomuto podléhá veškeré vzdělání na odborných školách (Berufsschule a Berufsfachschule).

Výrobce dřevěných dechových nástrojů (Holzblasinstrumentenmacher)

Obor je tříletý ukončený závěrečnou zkouškou. Na konci druhého ročníku vykonávají učňové menší zkoušku³³. Závěrečná zkouška se skládá z písemné a praktické části, stejně jako v našich učilištích. Vedle výuky teorie absolvují učni praktickou přípravu ve fabrikách či dílnách, kde, pokud se osvědčí, často zůstávají po vyučení jako zaměstnanci. Pro výjimečně nadané absolventi existuje možnost složení tzv. **mistrovské zkoušky**. Ta se skládá ze čtyř částí:

- schopnost vyrobit nástroj mistrovské úrovně
- zvláštní odborně-teoretické znalosti
- zvláštní provozně-ekonomické, obchodní a právní znalosti
- potřebné pedagogické dovednosti a znalosti

Po složení této zkoušky může nový mistr samostatně působit jako výrobce a také zaučovat učně.

V Německé spolkové republice nabízí obor Výrobce dřevěných dechových nástrojů tyto školy:

Berufs- und Berufsfachschule "Vogtländischer Musikinstrumentenbau Klingenthal"

---

³² odborná škola

³³ Zwischenprüfung

Staatliche Berufsfachschule für Musikinstrumentenbau Mittenwald³⁴

Oskar – Walcker – Schule Ludwigsburg³⁵

V Německu je možné obor Výroba hudebních nástrojů studovat na vysoké škole. Tento obor nabízí **Westsächsische Hochschule Zwickau** na Fakultě užitých umění ve Schneebergu. Obor Výroba hudebních nástrojů se vyučuje v Markneukirchenu v nádherné a zdařile zrekonstruované vile "Merz". Užší specializace však umožňuje studium pouze strunných a smyčcových nástrojů. Absolventi dostávají titul Bachelor of Art (B.A.) a mají možnost studovat dále na vysoké vědecké úrovni Akustiku a technologii výroby hudebních nástrojů s magisterským titulem.

---

³⁴ bavorské městečko ležící v zemském okrese Garmisch-Partenkirchen 100 km jižně od Mnichova

³⁵ okresní město 12 km od Stuttgartu ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko

Závěr

V diplomové práci jsem chtěla obsáhnout historii tradice výroby fléten v mém rodném kraji. V tomto ohledu byla však mnohem zajímavější oblast za hranicemi s Německem, nazývaná Musikwinkel. Protože jsem jako dítě začínala hrát na flétnu kraslické značky Amati a pokračovala na flétnu Armstrong, bylo zajímavé sledovat jak se situace za dvaadvacet let změnila.

Snažila jsem se dostat až k úplným začátkům výroby hudebních nástrojů v tomto kraji a dopátrala se při psaní práce spoustu velmi zajímavých a někdy šokujících faktů. Myslím, že bez tohoto bych si nikdy neuvědomila, jaká shoda okolností někdy může nastat, aby se věci nějakým způsobem vyvíjely. Nebýt protireformace, čeští houslaři by neodcházeli k protestantským sousedům a Markneukirchen by možná neměl tak bohatou tradici, která mu přinese světovou slávu. Nebýt totalitního režimu, nebyli by němečtí výrobci nijak omezováni a spousta firem by nezanikla a lze jen vézt dohady o tom, zda by česká Amati měla takový odbyt a tolik pracovních příležitostí, kdyby podnik nebyl státem řízený. Na druhou stranu se díky tak obrovské selekci výrobců, kterou přineslo zestátnění firem pod VEB v bývalé NDR, podařilo zachránit ty opravdu nejerudovanější značky, které více než na kvantitě, staví na kvalitě a řemeslné tradici ve spojení s nmodernějšími tradicemi.

Nejvíce šokující však pro mne bylo zjištění, že dnešní nástrojaři v České republice nemají žádné nástupce. Se zánikem odborné školy v Kraslicích zmizela nejen vzácná řemeslná výroba, ale také obor, díky kterému bylo možné udržovat své nástroje v pořádku. Čeští flétnisté tudíž nemají příliš možností, komu svěřit svůj nástroj na seřízení či opravu. Můžeme jen doufat, že nebudeme muset jezdit za hranice, kde je cena za každou opravu nesrovnatelně vyšší.

Podklady k napsání mé diplomové práce jsem hledala jak v několika knihách vydaných k tomuto tématu, většinou psaných v německém jazyce. Mnohem důležitější pro mne však byla osobní interakce s výrobcem, a mnohé návštěvy celého Musikwinkelu, Kraslic a Lubů. Hodně nápomocná byla návštěva muzea hudebních nástrojů v Markneukirchenu, kde se snažil moc milý personál odpovídat na mé odborné otázky. Díky Karlu Sandnerovi z GEWA music jsem si také prohlédla všechna sídla dnešních firem. V Lubech mě zase do výroby

smyčců zasvětil rodinný přítel Luboš Oubrecht s jeho otcem Milanem Oubrechem. Oba patří mezi světovou špičku ve svém oboru.

Práci bych ale nebyla schopná vytvořit nebýt mých jazykových dovedností. 90 procent materiálů bylo v německém jazyce.

Seznam použitých pramenů a literatury

Knižní zdroje:

HOLUB, Josef. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 2.rozš. vyd. Praha: SPN, 1978.

BLEI, Karl-Heinz a Hermann Heinz WILLE. *Musikwinkel*. Leipzig: F.A. Brockhaus, c1985.

Kurt Kauert: *Vogtländisch-westböhmischer Geigenbau in fünf Jahrhunderten. Entstehung – Standorte – Strukturen*. Verlag der Kunst Dresden, Husum 2006, ISBN 3-86530-079-0.

FIALA, J. KELLER, J. MATĚJČEK, J. *Město Kraslice a hudba*. Praha: Národní podnik Amati Kraslice, 1970.

PÁTEK, Jiří ed., kolektiv autorů: Bc. Jiří Pátek, PhDr. Jaromír Boháč, Dr. Sonja Petersen, Doc. PhDr. Jaroslav Fiala, Csc., Dr. Ing. Alfred Neudörfer, Bohumil Fiala, Jaroslav Folber, Jan Kreuzinger, Hans Dörner. *Z dějin houslařství na Chebsku*, 1.vyd. 2014. 447 s. Neprodejná publikace 100131678.

YOUNG, Phillip T. *4900 historical woodwind instruments : an inventory of 200 makers in international collections*. 2nd rev. ed. London: Tony Bingham, 1993.

WELLER, Enrico; *Der Blasinstrumentenbau im Vogtland von den Anfängen bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. Untersuchungen und Dokumentationen zur Geschichte eines Gewerbezweige der Musikinstrumentenindustrie*. Markneukirchen, 2004, ISBN 3-89570-986-7.

Periodika:

KRONE, Andreas. Glaubensflüchtlinge im Vogtland. *Historikus Vogtland*. 2016, **2016**(1), 4.

Internetové zdroje:

kulturweg-der-voegte.eu [online]. [cit. 2019-01-20].

SOBECK, Christian. Das Land der Vögte - die Entstehung des Vogtlands. *Vogtland-tourismus.de* [online]. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <https://www.vogtland-tourismus.de>

VÁCHA, Vilém. Chebsko. *Valka.cz* [online]. 16.09.2003 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/1212-Chebsko>

NĚMEC, Václav a Hana GERNEŠOVÁ. Třicetiletá válka. *Dejepis.com* [online]. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/ucebnice/tricetileta-valka/>

Nejvýznamnější výrobci na Kraslicku. [online], 2016, [cit. 2019-04-01].

Dostupné z: <http://jiri-schilbach.cz/vyrobci/index.html>

...aus der Ortsgeschichte. *Markneukirchen.de* [online]. [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.markneukirchen.de/index.php/de/geschichte-submenu/markneukirchen>

Holzblasinstrumentenmacher/in. *Berufenet.arbeitsagentur.de* [online].

8.04.2019 [cit. 2019-04-29]. Dostupné z: https://berufenet.arbeitsagentur.de/berufenet/faces/index;BERUFENETJSESSIONID=Q9poAC5tsWnSzyM4_4Xtw0ccmiSNt_TB2dAyAllAX8taf8LgaBEL!1857880360?path=null/kurzbeschreibung/informationsquellen&dkz=2687

Výroba hudebních nástrojů. *Stredniskoly.cz* [online]. [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.stredniskoly.cz/obor/vyroba-hudebnich-nastroju.html>

KIRCHHOF, Hendrik. Der Musikwinkel Instrumentenbau im sächsischen Vogtland. *Swr.de* [online]. 2014-09-30 [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: <https://www.swr.de/-/id=14046338/property=download/nid=660374/zn3hrt/swr2-wissen-20140930.pdf>

ALLSAXO. Die Geschichte des Saxophonbaus in Deutschland und Tschechien 1901 bis 2004. *Saxwelt*[online]. 2016-08-31 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://saxwelt.de/index.php/geschichte/deutschland?showall=1&limitstart=>

Das Oktavin. *Museum-markneukirchen.de* [online]. [cit. 2019-03-11].

Dostupné z: https://www.museum-markneukirchen.de/Instr_des_Monats/Oktavin/oktavin.html

Tonlöcher. *Thomann.de* [online]. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.thomann.de/de/onlineexpert_page_querfloeten_tonloecher.html

Hammig.com [online]. [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <http://hammig.com/>

Hammig-boehmfloetenbau.de [online]. [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <https://www.hammig-boehmfloetenbau.de/index.php/de/>

Alt-bassquerflöte.de [online]. [cit. 2019-04-28]. Dostupné z: <http://xn--alt-bassquerflte-zwb.de/>

Ostatní zdroje:

LIEBIGOVÁ, Veronika. *Kraslice a Markneukirchen jako významná střediska výroby klarinetu - historie a současnost*. Brno, 2016. Diplomová práce. Janáčkova akademie múzických umění.

KAJABOVÁ, Michaela. *Výroba hudebních nástrojů v Kraslicích*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni.

JURICOVÁ, Štěpánka. *Flétna, její historie, složení a první hodiny se začátečníkem*. České Budějovice, 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Osobní setkání s Karlem Sandnerem (GEWA music GmbH)

Dokument PhDr. Jany Kolouchové, chebské archivářky, FOJTOVÉ Z PLAVNA A JEJICH DRŽAVY NA CHEBSKU A SOKOLOVSKU

E-mailová korespondence s Michaelem Ledererem. Firma Michael Lederer. [online], 2019-27-04, 18:08, info@alt-bassquerfloete.de

Seznam obrázků

Obrázek 1: mapa Vogtlandu.....	12
Obrázek 2: logo Amati.....	19
Obrázek 3: oktavin	32
Obrázek 4: tónové otvory	43
Obrázek 5: rovná hlavice - Hammig Cut	44
Obrázek 6: reformní - Modified Wave	44
Obrázek 7: s reformním náustkem - Modifies Wave Thin.....	45
Obrázek 8: E-mechanika	50